UCHUNGUZI LINGANISHI WA VIFO VYA MAUAJI KATIKA RIWAYA YA VIPULI VYA FIGO NA VILE VINAVYOJITOKEZA JAMIINI UGANDA MINTARAFU WILAYANI MASAKA

NA

BWEMA KENETH

BAE/44323/143/DU

TASNIFU YA UTAFITI ILIYOWASILISHWAKWENYE IDARA YA LUGHA NA MAWASILIANO KATIKAKITIVO CHA SANAA NA SAYANSI ZA JAMII ILI KUKIDHII BAADHI YAMAHITAJI YA KUHITIMU SHAHADA YA SANAA NA ELIMU YA CHUO KIKUU CHA, KAMPALA INTERNATIONAL UNIVERSITY.

SPETEMBA, 2017

UNGAMO

Mimi BWEMA KENETH naungama ya kwamba kazi hii ni yangu mwenyewe na haijashughulikiwa na kuwasilishwa kwa mahitaji ya shahada yoyote katika chuo kikuu chochote.

Sahihi……

Mtahiniwa; BWEMA KENETH

Tarehe; 14/09/2017……

IDHINI

Tasnifu hii ambayo imefanywa na BWEMA KENETH, imewasilishwa kwa idara ya lugha na mawasiliano kwa ajili ya kutumiza baadhi ya mahitaji ya shahada ya sanaa na elimu na imekubaliwa kwa idhini yangu kama msimamizi aliyeteuliwa na chuo kikuu cha Kampala International university .

Sahihi; ……

BIBI; MUTENYO AIDAH

Tarehe;…20/09/2017……

TABARUKU

Tasnifu yangu hii naitabarukia wazazi wangu wapendwaBwana Nyerebere Yosamu Kirinju, marahemu mamangu Kempeta Iret, na mamangu wa kambo Geturidah Nyerebere, familia ya dada nipendaye sana Tumwebaze Sarah, familia za kaka zangu Muhangi Julius, Muramuzi Didas, Tindimwebwa Stephano,dada zangu wakambo wadogo Nuwasasira Donam, Atuhaire Shallon, Nuwarimpa Lucky na Tusiimirwe Christine. Na shemeji zangu wakike Muhangi Juliet na Muramuzi Didas.

SHUKURANI

Namshukuru Mungu muumba wangu kwa maisha ninayo na afya nzuri, aliyonipa katika utafiti wangu na shughulizote za kukamilisha utafiti huu

Pia na mshukuru Mungu kunichangua katika familia yangu kuwa wa kwanza kuenda chuioni, isitoshe ni kiwa kitinda mimba wa Mamangu!

Shukurani kwa Bibi Mutenyo Aidah mhadhiri katika idira ya lugha na mawasiliano kwa kukubali kuwa mzimamizi wangu na kunisaidia vilevile. Hakuchoka utafitini mwangu. Pamoja na wahadhiri wenzake; Bwana Edwine na Bi- Azabo na hata Bwana Wilson Onyeite.

Sitasahau kuwashukuru wazazi wangu bwana Yosamu Nyerebere na mkewe marehemu mamangu kempeta Iret (Mungu amweke pema) kwa kunizaa, na mamangu wa kambo, wote kwa kunilea, kunitunza, kunilipia karo tangu nianze masomo katika shule ya chekechea. Kweli wamekuwepo wakati ninapowahitaji. Nawashukuru; dada yangu Tumwebaze Sarah na mumewe, kaka zangu Muhangi Julius, Tindimwebwa Stephen, Muramuzi Didas na wake wao kama Turinawe Juliet na Joinas. Ninawashukuru kwa maonyo na mfano mzuri walionipatia alionielekeza hadi umri huu.

Pia nawashukuru rafiki za familia yetu na wale zangu mwenyewewakiwemo Marahemu Rev.Rwambuka, Rev. Muganda, Mwalimu Hassan, Turinawe Daniel, Asiimwe Danson, Amon Batwaza, Katushabe Benson, Mhadhiri Elaija, kaka Njoki Jackson na Muhanguzi Isilail. Wote Mungu awabariki.

IKSIRI

Utafiti huu ulikusudia kuchunguza ulinganishaji wa vifo vya mauaji katika Riwaya ya vipuli vyo figo na vile vinavyojitokeza nchiniUganda mintarafu wilayani Masaka

Malengo ya utafiti huu yalikuwa,kubainisha hali ya vifo vya mauaji katika riwaya ya vipuli vya figo na vile vinavyojitokeza katika nchi ya Uganda mintarafu wilayani za katikati mwa Uganda hasa Masaka.Kueleza chazo cha vifo kama vinavyojitokeza katika riwaya ya vipuli vya figo. Kuainisha uhusiano kati ya hali hizi mbili, Kupendekeza mbinu za kurekebisha hali hii ya kimaisha.

Malengo haya yalitimilika kwa kutumia mahojiano, hojaji zilizozopewa wakazi wa wilaya ya Masaka. Uteuzi wa sampuli, uchunguzi shirikishi pia. Hizi mbinu zote zilitumika katika ukusanyaji wa data. Wahojiwa 50 ndio waliotumiwa kukusanya data hii.

FAHARASA

YALIYOMO **UKURASA**

UNGAMO i

IDHINI ii

TABARUKU iii

SHUKURANI iv

FAHARASA vi

YALIYOMO UKURASA vi

SURA YA KWANZA 1

1.1 Usuli wa mada 3

1.2 Swala la utafiti 4

1.3 Madhumuni ya utafiti 5

1.4. Maswali ya utafiti 5

1.5. Umuhimu wa utafiti 5

1.6 Upeo wa utafiti. 6

1.6.1. Upeo wa kiufundi 6

1.6.2. Upeo wa kijiografia 6

1.6.3. Upeo wa kiwakati. 6

1.7. Shida zilizomkumba mtafiti. 6

SURA YA PILI 8

MAPITIO YA MAANDISHI 8

2.0. UTANGULIZI 8

2.1. Maandishi kuhusu vifo vya mauaji 8

2.2. Maandishi kuhusu jamii. 9

2.2.1. Maandishi kuhusu jamii ya katikati mwa Uganda na wilaya ya Masaka. 9

2.2.2Wilaya Masaka: 11

2.3. Maandishi kuhusu fasihi 11

2.4. Maandishi kuhusu mada. 12

SURA YA TATU **22**
3.0 Utangulizi 22
3.1 Utaratibu wa utafiti 22
3.2 Uteuzi wa sampuli 22
3.3 Mbinu za kukusanyia data 22
3.4 Hojaji 23
3.5. Mahojiano 23
3.6. Uchunguzi shirikishi 23
3.7. Uteuzi wa vifaa 23
3.8. Uchanganuzi wa data 24

SURA YA NNE **25**
UWASILISHAJI NA UCHANGANUZI WA DATA **25**
4.0 utangulizi 25
4.1 Uwasilishaji na uchanganuzi wa data. 25
4.2 Tathmini ya hojaji na mahojiano. 25
4.3. Majadiliano ya matokeo. 34
4.4.1 lengo la kwanza 35
4.3.2 Lengo la pili 40
4.3.3. Lengo la tatu 43
4.4. Hitimisho. 45

SURA YA TANO **50**
MUHTASARI, HITIMISHO NA MAPENDEKEZA. **50**
5.0 Utangulizi 50
5.1 Muhtasari 50
5.2 Hitimisho 51
5.3. Mapendekezo 53
MALEJELEO. 56
VIAMBATISHO 57
A.Hojaji wa wahojiwa kwa wanakijiji 57
AA. Hojaji kwa mwenyekiti au mzee wa kijiji 59

B. mwomgozo wa mahojiano kwa wanakijiji 61

BB: Mwongozo wa mahojiano kwa askari polisi.....62

C; MAJINA, NYIMBO,MISEMO, METHALI ZA WAKAZI WA MASAKA ZENYE KUTHIBITISHA MAUAJI.....64

D; PICHA ZILIZONASHWA WAKATI WA KUKUSHANYA DATA UWANJANI.....66

SURA YA KWANZA

1.0. UTANGULIZI.

Masaka ni wilaya inayopatikana katikati mwa Uganda.Wengi wa wakazi wa jamii hii ni wa kabla la waganda wenye lugha iitwayo "Luganda." Jamii hii ina wakazi 297,004. Hii nikulingana na ripoti ya census ya (2014).

Wilaya hii ilikuwa kubwa sana kimaeneo ya kijografia katika miaka ya 1990's ambapo ilikuwa na mipaka na wilaya ya Mbarara na Mpigi, yaani, kabla ya wilaya hii kutwa katwa katika wilaya zingine tofauti zikiwemo; Lyantonde, Mahogora, Lwengo na zinginezo. Wilaya hii ilikuwa ya utamaduni sana. Masaka ilikuwa wilaya moja tu nchini Uganda ambamo wadudu waitwao Panzi walikaribishwa, wakavunwa na kusafirishwa kwa wilaya na mahali pengine. Vile wengi wakazi ni waganda, utamaduni wa kiganda ndio unatawala jamii hii. Mifano lugha, methali, misemo, nyimbo, ngano, vitendawili navipengele vyote vya utamaduni mahususi.

Vijiji mahususi vya utafiti yaani;Kitovu, Mateete, Bukomansimbi, Kyabakuza na Nsamba A ni vijiji vipatikanayo wilayani Masaka. Vijiji hivi vinaidada ya watu (4261) na hawa hujumuisha wanawake na wanaume pamoja na watoto. Maisha vijijini humu niya kawaida yaani, kuna familia, ufanyaji wa kazi mbalimbali, na biashara. Kilimo ndiyo kazi kubwa na uti wa mugongo wa wakazi wa Masaka na ni wilaya ishindayo katika utoaji wa ndizi nchini Uganda.

''Vipuli Vya Figo'' ni riwaya iliyoandikwa na Emmanuel Mbogo yenye toleo la kwanza 1997, na toleo la karibu hivi 2012. Riwaya hii hufafanua vifo vya mauajikiundani vilivyosababishwa na tamaa ya pesa na vyeo vya uongozi katika jamii ya riwayani. Jambo hili linadhirika bayana kupitiakwa wahusika kama vile; DktFrancis Matoga alivyofanya njama na profesa Williams kusafirisha vipuli vya figo na mioyo kupelekwaUgaibuni iliapate ajira iwezayo kumlipa pesa nyingi baada ya kufutwa kazi ya uwaziri, Kufaulu katika biashara hii Daktari Matoga alimwendea mjombake Maja, ambaye alikuwa mkuu wa magereza kama gereza la Tanulu ili ampatie wafungwa wakumsaidia kuwinda vipuli vya figo na akapewa wafungwa watatu Shipe, Nyau na Kipanga. Hawa hawakuruhusiwa kuongea na wafamilia zao kwani walikuwa nawajakamilisha vifungo vyao.Hawa walisafisha mji wa Daluta kwa kutembea mitaa mbali mbali ya mji huu na kupakia watu wa aina nyingi katika gari lao, wanaweka kwa wanaume,

wamalaya, viwete, vipofu, wendawazimu na kuwapeleka mtoni clinic wakawaua kwa kutumia nguvu za umeme na kutoa figo zoa na mioyo wakaihifadhi katika frigii hadi kuwa tosha Matoga apeleke hivyo vipuli kwa uwaja wa ndege kusafirishwa ugaibuni.

Bwana Banko aliyekuwa mkuu wa bandari naye alichangia katika uazishi wa baishara hii ya kuua watu na kuwatoa figo na mioyo,kwani,Dkt Matoga alimpatia mlungura wa pesa Elfu sitini tu ili aingize vifaa vyake alivyotumiwa na Profesa Williams kuvitumia katika kiliniki yake ya Mtoni Clinic kupasua na kutoa figo na mioyoalivyohifadhi katika frigii kabla ya kuvisafilisha.Mlungura huu ulikosesha serekali ushuru wa pesa nyingi.

Hata Balozi wa Osontonio ambaye ni suprano alimwahidi kinga zote za usalama wa kusafirisha vipuli vya figo na mioyo. Kwenye maboksiya vipuli vya figo na mioyo kulikuwakukiandikwa diplomatic immunity ili maboksi hayo yasikaguliwe uwanjani wa ndege.

Kupotea kwa watu kim'ujiza mjini Daluta kulifanya watu waongea vibaya kwa viongozi waserikali na hata zaidi kwa Idara ya polisi;. Hapo ndipo kulitokea wapelelezi shupavu na hata mashuhuri kama askari polisi Ispekta Poponda na Ramadhani. Wakapeleleza hadi walipovumbua kuwa Dkt Matoga ndiye chanzo cha vifo vya watu. Dkt Matoga usiku walipomwendea kumkamata huku honi za magari zikipigwa, Dkt Matoga aliendesha gari lake kwa kasi polisi wakimfuatia ili wamkamate hadi alipoemewa kukata kona akagonga sanamu iliyokuwa kati ya Mjini Dalutagari likabingirika na akafarika katika ajali usiku huohuo.

Njia nyinginezo Dkt Matoga alizotumia kupata vipuli vya figo na mioyo ni kumwendeaMzee Magamba mfanya kazi katika chumba cha mochwere Lumumba Hospitali na akawa anampatia Matoga wale wafu kabla ya kuchukuliwa na familia za wa jamaa zao, akawatoa figo na mioyo.

Pia mjombake Maja mkuu wa magereza alikuwa akimpatia maiti za watu walionyogwa gerezani na akawatoa mioyo na figo.

Pia baadhi ya wagonjwa walioenda kupata matibabu katika hospitali ya Matoga kule mtoni clinic walitolewa figo moja na kubaki na moja kama malipo ya kutibiwa kwao bila kufahamiswa.Nensi Alice alinyamazishwa na pesa alizopewa na Dkt Matoga ili asitoboe siri ya mgonjwa kunyofoa figo.

Kukinga biashara yake hii Dkt matoga alimwendea mganga wake mzee Makolokoza aliyempa uchawi wa kufanya biashara yake isijulikana au isitabuliwa na watu. Hii ilikuwa ni kwa kuwa alikuwaamewahi kupata uchawi wa mganga huyu wakati akipinzania kiti kimoja cha ubunge na Bwana Malota na akashinda na kwenda bunguni hadi akateuliwa kuwa waziri wa Afya.Lakini baadaye mshiba ukamwangukia akafutua uwaziri, kwani alipatikana kuwa mwizi wa dawa.

Kwahivyo mtafiti alichukua kulinganisha jamii ya riwayani na ile ya wilaya za katikati mwa Uganda mintirafu wilayani Masaka

1.1 Usuli wa mada

Mtafiti alifanya Uchunguziji linganishi wa vifo vya mauaji katika Riwaya ya Vipili vya Figo na vile vinavyojitokeza jamiini Uganda mitirafu wilayani Masaka. Mtafiti alipokuwa akisoma riwaya ya vipuli vya figo aligundua kuwa jamii hiyo imetawaliwa na vifo vya mauaji, kwa upandezaidi vikisababishwa natamaa ya pesa na vyeo katika siasailioathiri vichwa vya watu kama Profisa Katururu, dakitari Matoga, Bwana Maja, Balozi Suprano, mzee Magamba, Bwana Banko na wengineo. Dkt Matoga kwa sabubualifutua kazi ya uwaziri na hakuwa na njia nyingine ya kupata hela za kumwendeleza kimaisha na familia, kaamua kuanzisha biashara hii haramu.Dkt Matoga alijiunga na Profesa Katururu na wengine Wanne na waliunda chama cha upinzani, True Democratic Tigers TDT. Lengo la Dkt Matoga kuingia siasa mara ya pili, lilikuwa wazi kuwa alinuia kupata madaraka ili aweze kupata ulinzi wa pesa na mali yake nyingi iliyopatikana kutoka kuua watu na kuwatoa figo.Pia watu walikuwa wakitolewa figo moja kugalamia malipo ya matibabu yao wakienda kwa hospiali ya Matoga huko mtoni Clinic. pia kwa sababu ya umaskini, baadhi wa watu walikufa pole pole kwa kutokuwa na pesa tosha za kununua dawa ili watibiwe ugonjwa wao .

Pia watu wengi waliuliwa gerezani kwa mashitaka hata madogo ili vipuli vya figo na mioyo vipatikane.

Hata rushwa ilisaidia kuendeleza vifo vya mauaji, kwa mfano Maja mkuu wa magereza aliwafunguwa wafungwa shipe, Nyau na Kipanga kabla ya kumaliza Rumande zao ili waende kuwinda vipuli vya figo na mioyo.

Hata vifo vya mauajivinapatikana pale ampapo Kipanga kabla ya kugunduliwa na kufungwa alikuwa akikamata watoto akiwa na nia ya kuwaingiza katika gari lake na kuwapeleka

kuwauzakwa matajiri watoa kafara.Chanzo cha vifo hivi kwa upande mkubwa ni vyeo kisiasa na tamaa ya pesa. Mtafiti alipogundua vifo hivyo vya Mauaji, aliamua kulinganisha kazi ya kisanii na hali halisi kwa sababu fasihi haijengeki katika ombwe.

Fasihi hutokana na tajiriba halisi za binadamu.Huenda yanayotendeka katika riwaya hii yanamlika yale yanayotendeka katika jamii halisi ya wilaya za kati katimwa Uganda zikiwakilishwa na wilaya ya Masaka. Hii ni kwa sababu vipengele vya fasihi huwa na namna mtafiti alivyovitumia Kufanikishautafiti wake. Basi, ilimbidii mtafiti achunguze kwa undani ikiwa ni kweli kuna ushusiano wowote kati ya mauaji yaliyomo wilayaniMasaka na Mji wa Daluta wa riwayani vipuli vya Figo, [wenye mitaa kama Freedom Avenue,Nkuruma Street,na Tekete.]

Mbali na vifo vya mauaji kiujumla mtafiti aliposoma kazi tofauti za wataalumu kadhaa aligundua ya kwamba kuna swala nyeti la vifo vya mauaji lililohitaji kufanyiwa utafiti ili kurekebisha hali hiyo. Vifo vya mauaji kati ya wananchi wa mkao Masaka vimeenea bila kunzigatiwa vyanzo vyake pamoja na shuluhisho maalum. Kwa mjibu wa mtafiti,hali hii isipochunguzwa vikamilifu huende matokeo hayatakuwamazuri kamwe. Kupoteza maisha ya wananchi namna hii kunaonekana kuwa kumejitokeza jamiini mwa nchi Uganda mitirafu wilayaniMasaka. Mtafiti basi alichukua hali hiyo kwa kuilinganisha na vifo vya mauaji vilivyosababishwa na tamaa ya pesa ya Daktari Matoga katika riwaya ya vipuli vya figo.

1.2 Swala la utafiti

Kuna swala tata la vyonzo na mbinu za urekebishaji wa hali ya vifo vya mauaji katikanchi Uganda mintarafu wilayani Masaka.Habari nyingi redioni,terevisheni na hata magazetini zimetangaza kuuawa kwa watu na majambazi wasiojulikana na wanaendelea kutesia watu wakiwavamia usiku na kuwapiga na kuwakatakata wakitumia vipanga nusra kufariki, hata wengine wameuliwa kwa kupigwa risasi uso kwa uso jua likichomoza.Isitoshe watu hasa mashuhuri wameandikiwa barua zakuwatishia kuuawa. Hata tuhuma zimesema kuwa wengine wanakufa kwa kuwekewa simu katika vyakula. Kwa hivyo mtafiti aliibua moyo na hamu ya kuchungaza ikiwa ndivyo ilivyo katika riwaya ya vipuli vya figo na kuchunguza vyonzo na sababu za vifo vya mauaji wilayani Masaka.Riwaya ya vipuli vya figo ni kazi ya kubuni lakini mtafiti ameilinganisha na maisha halisi kwani fasihi ni kioo cha jamii kwa hivyo mtafiti alichunguza na kulinganishe maisha ya riwayani na yale ya wakazi wa wilaya ya Masaka.

1.3 Madhumuni ya utafiti

Lengo kuu la utafiti huu lilikuwa uhunguzi linganishi wavifo vya mauaji Riwayani "Vipuli Vya Figo" navile vinavyojitokeza jamiini UgandaMintarafu wilayani Masaka.

Malengo mahususini

- Kubainisha hali ya vifo vya mauaji katika Riwaya ya vipuli vya figo na vile vinavyojitokeza katika jamiiya Uganda mintarafu wilayani Masaka.
- Kueleza vyanzo vya vifo vya mauaji vinavyojitokeza katika riwaya ya vipuli vya figo na katika jamii ya Uganda mintarafu wilayani Masaka
- Kubainisha uhusiano kati ya hali hizi mbili. Lengo hili ni kwa ajali ya kupata ukweli kamili.
- Kupendekeza mbinu za kurekebisha hali hii ili hofa kati ya wanajamii inayosababishwa na kuuliwa kwa jamaa zao bila kujua ni kwani, ikomeshwe.

1.4. Maswali ya utafiti

Utafiti huu utaongozwa na maswali yafuatayo;

- Je, kuna uhusiano kati ya hali ya vifo vya mauaji katika jamii inayosawiriwa katika riwaya ya vipuli vya figo na ile jamii ya Uganda mintirafu wilayani Masaka?
- Je, ni nini vyanzo vya mauaji katika riwaya ya vipuli vya figo na katika jamii ya Uganda wilayani Masaka?
- Je, kuna ambao wemeuliwa na kwa namna ipi katika riwaya ya vipuli vya figo na jamiini Uganda?
- Je, ni mbinu zipi zinazowezakutumiwakurekebisha hali hii ya vifo vya mauaji nchini Uganda mintirafu wilayani Masaka.

1.5. Umuhimu wa utafiti.

Matokeo ya utafiti huu ni ya umuhimu ufautao;

Utafiti huu niwamsaidia mtafiti mwenyewe kwani unatimiza baadhi ya mahitaji ya kuhitimu kwa shahada ya sanaa na elimu ya chuo kikuu cha Kampala International University.

Pili, kwa kuwa hakuna utafiti uliowahi kufanywa juu ya uchanganuzi linganisha wa vifo vya mauajiriwayani vipuli vya figo na katika jamii ya Uganda hususani wilayani Masaka.Utafiti huu kwa hivyo utatarijiwa kuziba pengo la kitaaluma juu ya swala la usalama nchini Uganda.

Utafiti huu ulilenga kuhimizi mbinu za kurekebisha hali ya mauaji jamiini Masaka; Kwahivyo mapendekezo kulingana na wahojiwa yatarejelewa na idara nyingi serikalini kama polisi kwa mjibu wa kurekebisha hali hii.

Uchunguzi huu utakuwa kumbu kwa idara ya lugha na mawasiliano ya chuo kikuu cha Kampala International University na utatumiwa kama marejeleo.

1.6 Upeo wa utafiti.

Utafiti huu ulikuwa na upeo wa kiufundi; upeo wa kijiografia na upeo wa kiwakati.

1.6.1. Upeo wa kiufundi

Utafiti huu ulilenga kuchunguza vifo vya mauaji katika riwaya ya vipuli vya figo na vile vinavyojitokeza katika jamii ya Ugandamintarafu wilayani Masaka, ili kupendekeza mbinu mwafaka za kurekebisha hali hii ya kimaisha ili kuwepo kwa uslama.

1.6.2. Upeo wa kijiografia

Uchunguzi huu ulifanywa katika vijiji vya Kitovu, Mateete, Bukomansimbi, Kyabakuza, na Nsumba Awilayani Masaka. Vijiji hivi ndivyo vilitumiwa ili kukusanya data ya vifo vya mauaji. Mtafiti alitumia vijiji hivi tu kwa sababu ya upungufu wa vifaa na pesa za kutumia katika vijiji vingi.

1.6.3. Upeo wa kiwakati.

Utafiti ulifanywa kwa muda wa miezi mitano yaani kuanzia mwezi wa mei hadi mwishoni mwamweziwaSeptemba.

Muda huu ulimsaidia mtafiti kukusanya data iliyohusu mada ya utafiti wake.

1.7. Shida zilizomkumba mtafiti.

Mtafiti alikumbwa na shida ya hela za kuendeleza uchunguzi wake. Hata hivyo ilimbidii mtafiti kupunguza bajeti yake kwa ajili ya kulenga mambo muhimu tu.

Mtafiti aliingiliwa na serekali hataidara ya polisi kwani utafiti huu ulifikiriwa kuwa ungefichua siri nyingi kwa watu wakubwa nchini. Kwahivyo ilimbidii mtafiti kaunza kujitambilisha kwa weyeviti vijijini alimofanyia utafiti.

Ishitoshe mtafiti alikumbana na shida ya kutoaminimwa na wahojiwa yaani alichukuliwa kama mpelelezi, jambo ambao lilizuia baadhi ya wahojiwa kumpokeavilivyo. Ilimbidii mtafiti kutoa kitambulisho chake cha chuo kikuu cha Kampala International University ili kudhihilisha kuwa ni mwanafunzi.

Hali kadhalika mtafiti alikumbana na shida ya kutokuwa na muda unaotosha ili kuzingatia kazi yake vikamilifu. Kwa hivyo mtafiti alitumia vipindi vya wikendi na wakati alipokuwa huru chuoni.

Mtafiti alipata shida ya uchapishaji kwani huchukua hela nyingi pamoja na muda na hata wasekritali wengi wa uchapishaji huchukia kazi za kuchapisha lugha ya Kiswahili. Mtafiti alieupuka shida hii kwa kujitarakishia kwa ajali ya kweupuka kutumia pesa nyingi.

SURA YA PILI

MAPITIO YA MAANDISHI

2.0. UTANGULIZI

Sura hii inahusu yaliyoandikwa yenye uhusiano na mada ya mtafiti. Katika sura hii mtafiti alizingatia mada ya utafiti kwa kuilinganisha na mapitio yenye uhusiano ili kuchunguza vifo vya mauaji katika riwaya ya vipuli vya figo na vile vinavyojitokeza nchini Uganda mintirafu wilayani Masaka.

Katika sura hii mtafiti hakuchunguza mada kifinyo finyo ila tu alizingatia pia maoni ya wataalamu mbali mbali pamoja na tafiti mbalimbali zenye uhusiano na mada yake. Mtafiti pia alichunguza vitabu mbalimbali vinavyozungumza kuhusu vifo vya mauaji. Kwa mjibu wa mtafiti ilikuwabora kuangalia upya kazi za utafiti kwa uzuri wa kazi yake.

2.1. Maandishi kuhusu vifo vya mauaji.

Kwamjibu wa kamusi ya Kiswahili sanifu, kifo ni uondokaji wa roho kiwiliwilini yaani tukio au tendo la kufa, mwisho wa uhai. Hata huweza kuitwa mauti. Mauaji hutokana na kitenzi 'ua' maanake kufarikisha. kuua ni kusababisha kufariki kwa mtu au kitu.

Kwa hivyo kulingana na fasiri kamili ya istilahi hizi katika kamusi ya Kiswahili sanifu, ni dhahiri sahili kwambakatika uchunguzi huu mtafiti alichunguza, alichambua na kufafanua kwa kina dhana ya vifo vya mauaji katika riwaya ya vipuli vya figo na jamii ya Masaka.

Kwa mfano, katika riwaya hii, Daktari Matoga alipofutwa kazi ya uwaziri kwa hatia ya kupatikana mwizi wa dawa, kwa kujaribu kuanza maisha upya alishirikiana kisiri na profesa Wiliiams wa Osotanio kuanzisha biashara ya ushafirishaji wa vipuli vya figo na mioyo, biashara amboyo ilikuwa haramu kwani ilibidii kuua watu ili kupata figo na mioyo, kisiri watu wa rika mbalimbali vijana kwa wazee, wake na wanaume, vipofu, viwete, wendwazimu, wanyonge, wamalaya katika mitaa mbalimbali ya mji Daluta wakaanza kupotea kimuujiza. Malamiko ya wanajimii ya kalazimisha Serikali na polisi wahusike kufanya upelelezi. Hapo ndipo kukatokea wapelelezi mashuhuli kama Inspekta Poponde na Askari polisi Ramadhani wakapeleleza na kugundua kuwa watu wapoteao kim'ujiza wauliwa na Daktari Matoga katika kriniki yake ya Mtoni clinic akisaidiwa na wawindaji wake Shipe, Nyau na Kipanga.

Vifo vya aina hii ndivyo vilimsukuma mtafiti kufanya uchunguzi liganganishi wa vifo vya mauaji vinavyojitokeza jamiini Uganda mintarafu wilayani Masaka.

2.2. Maandishi kuhusu jamii.

Jamii ni mkusanyiko wa watu wenye kuishi kwa pamoja katika eneo moja la kijiografia wakiunganishwa na histiria moja.

Jamii hutambuliwa kwa utamaduni wao, lugha, mila na desturi. Kwa mfano, makabila mbalimbali, miundo ya kujitawala wao wenywe, mfano taifa pamoja na shuguli zao za kiuchumi kama vile wafungaji au wavuvi, mafunzo na taaluma, mfano jamii ya wakazi wa wilaya ya Masaka iliyo katikati mwa Uganda

Kwahivyo ili eneo kuwa jamii lazima yafuatayo yawepo;

- Watu wa jinsia na rika zote yaani wanawake kwa wanawame, wazee kwa vijana.
- Wanaoishi pamoja mfano wakazi wa vijiji Kitovu, Mateete, Bukomansimbi, Kyabakuza, na Nsamba A wilayani Masaka.
- Ndani ya mipaka ya kieneo kwa muda Fulani unaweza kuwaunganisha kama wale wakazi wa mkao wa wilayani Masaka iliyo katikati mwa Uganda.
- Lugha inayowatambulisha mfano wa Luganda kwa wakazi wa wilaya ya Masaka.
- Utaratibu maalum wa kushirika kutawala au kutawaliwa na ufalme Fulani kama ufalume wa "Kabaka wa Buganda" ambamo Masaka hupatikana.

Kwa kuzingatia mahitaji ya eneo kuitwa jamii, wilaya za katikati mwa Uganda ikiwemo Masaka ni jamii kamili kwa sababu hutosheleza mahitaji yote ya jamii kulingana na **Reis na Rusbult (2004).**

2.2.1. Maandishi kuhusu jamii ya katikati mwa Uganda na wilaya ya Masaka.

Eneo la katikati mwa Uganda ambamo wilaya ya Masaka hupatikana ni moja wapo wa maeneo manne nchini Uganda, yaani Mashariki, Mangharibi, Kusini pamoja na **Katikati Uganda**.
Idadi ya wakazi kulingana na ripoti ya kuhesabu jumla ya wakazi ilikuwa 6,575,425 mwaka wa 2002, na ilifikiriwa kuwa 8,465,400 (2014). Eneo hili la katikati mwa Uganda ni moja wapo wa himaya za kale za malkia za kiafrika zilizojulikana na kuruhusiwa kisheria katika Uganda.

Kutokana na ripoti ya 2010, eneo la katikati Uagnda huundwa na wilaya ishirini na nne ambamo Masaka ilichaguliwa kuziwakilisha kwa ajili ya kufanikisha utafiti huu.

Wilaya za katikati Uganda ikiwemo Masaka zina idadi ya wakazi ifuatayo kutokana na ripoti za kuhesabu kwa wakazi (1991), (2002) na 2014.

Wilaya iliyotumiwa kuwakilisha zingine katika utafiti huu ni **Masaka (msk)**

Wilaya	Idadi ya watu (1991)	Idadi ya watu (2002)	Idadi ya watu (2014)	Mji mkuu
Buikwe	250,511	329,858	422,771	Buikwe
Bukomasimbi	126,549	139,556	151,413	Bukomasimbi
Butambala	74,062	86,755	100,840	Gomba
Buvuma	18,482	42,483	89,890	Kitamilo
Gomba	119,550	133,264	159,922	Kanoni
Kalangala	16,371	34,766	54,293	Kalangala
Kalungu	152,028	160,684	183,232	Kalungu
Kampala	774,241	1,189,142	1,509,080	Kampala
Kayunga	236,177	294,513	368,062	Kayunga
Kiboja	98,1153	108,897	148,218	Kiboga
Kyakyanzi	85,454	120,575	214,693	Kyankwanzi
Luwero	255,390	341,317	456,958	Luwero
Lwengo	212,554	242,252	274,953	Lwengo
Lyantonde	53,100	66,039	93,753	Lyantonde
MASAKA	**203,566**	**228,170**	**297,004**	**Masaka**
Mityana	223,529	266,108	328,964	Mityana
Mpigi	157,368	187,771	250,548	Mpigi
Mubende	277,449	423,422	684,337	Mubende
Mukono	319,434	423,052	596,804	Mukono
Nakaseke	93,804	137,278	197,369	Nakaseke
Nakasogola	100,497	127,064	181,799	Nakasongola
Rakai	330,401	404,326	516,309	Rakai
Sembabule	144,039	180,045	252,597	Sembabule
Wakiso	562,887	907,988	1,997,418	Wakiso

Katika wilaya hizi hasa Masaka inasemekana kuwa vifo vya Mauaji vimeenea na kupita mizizi jamba ambalo limehofia na kulalamisha jamaa za wanaofarikidunia pamoja na wananchi kwajumla bila kujua sababu wanakufa namna hiyo hata ya kuuliwa!. Ndyo sababu mtafiti

alichunguza ili alinganishevifo vya mauajikatika Riwaya ya vipuli vya figo na vile vinavyijitokeza katika jamii ya katikati mwa Uganda hasa Masaka.

2.2.2Wilaya Masaka:

Masaka ni wilaya inayopatikana katikati mwa Uganda.Wengi wa wakazi wa jamii hii ni wa kabla la waganda wenye lugha iitwayo "Luganda." Jamii hii ina wakazi 297,004. Hii nikulingana na ripoti ya census ya (2014).

Wilaya hii ilikuwa kubwa sana katika miaka ya 1990's ambapo ilikuwa na mipaka kimaeneo ya kijiografia na wilaya ya Mbarara na Mpigi, yaani, kabla ya wilaya hii kutwa katwa katika wilaya zingine tofauti zikiwemo; Lyantonde, Mahogora, Lwengo na zinginezo. Wilaya hii ilikuwa ya utamaduni sana. Masaka ilikuwa wilaya moja tu nchni Uganda ambamo wadudu waitwao Panzi walikaribishwa, walivunwa na kusafirishwa kwa wilaya na mahali pengine. Vile wengi wakazi ni waganda, utamaduni wa kiganda ndio unatawala jamii hii. Mifano lugha, methali, misemo, nyimbo, ngano, vitendawili navipengele vyote vya utamaduni mahususi.

Vijiji mahususi vya utafiti yaani; Kitovu, Mateete, Bukomansimbi, Kyabakuza na Nsamba A ni vijiji vipatikanayo wilayani Masaka. Vijiji hivi vinaidada ya watu (4261) na hawa hujumuisha wanawake na wanawame pamoja na watoto. Maisha vijijini humu ni ya kawaida yaani, kuna familia, ufanyaji wa kazi mbalimbali, na biashara. Kilimo ndiyo kazi kubwa na uti wa mgongo wa wakazi wa Masaka na ni wilaya ishindayo katika utoaji wa ndizi nchini Uganda

2.3. Maandishi kuhusu fasihi

Fasihi hutokana na neno la kiarabu lenye maana "tawi" yaani ni utanzu wa sanaa ambao hutumia lugha ya mazungumzo au maandishi ili kufikisha, kuwasilisha ujumbe kwa hadhira husika.

Wataalam wengi wamelielezea neno hili fasihi. Kwa hivyo ufafanuzi na nadharia juu yake ni nyingi. Hata hivyo, karibu wote wamehusika zaidi na fasihi kwa jumla au fasihi maandishi. Katika jitihadi yao yote ya kufafanua na kuelezea taaluma ya fasihi, kuna misingi kadhaa ambayo wengi huikubali, au wasingepinga kama ingewekwa wazi zaidi.

Ukiitazama fasihi kwa umbo lake la nje na umbo lake la ndani utaona kuwa ni taaluma inayojengwa na maneno, ambayo yenyewe hutumia fani maalum za kutolea makusudi au maudhui ambayo humzingatia binadamu Maishani: kama vile mshitakiwa awezavyo kuingia

hatiani na kuadhibiwa, iwapo awe si mkosa, kwa utumiaji wa maneno vivyo hivyo. Kufanikiwa kwa fasihi kumo katika utumiaji wa maneno.

Kwa hitimisho uhusiano wa kazi ya fasihi na hali halisi umejaa ndiyo maana mtafiti akalinganisha hali ya Riwayani na hali halisi ya wilayani za katikati mwa Uganda zikiwakilishwa wilaya ya Masaka. Hii ni kwa sababu zilizoelezwa kwamba fasihi hutumia tu maneno lakini ni kiwakilisho cha jamii Fulani. Aidha mtafiti alilinganisha vijiji vya riwayani na vijiji vya wilayani Masaka.

2.4. Maandishi kuhusu mada.

Mtafiti alisoma kazi mbalimbali za wataalamu tofauti na kugundua maandishi yenye uhusiano na mada ya utafiti.Maandishi haya ni kama yafuatayo.

Mkutano wa kisiasa uliohusu habari za mauaji

Kulingana na ripoti ya Jane Nyingi, -Tarehe 06.09.2016 kutoka kwa Mkutano wa viongozi wa kusini mashariki. Maraisi; Barack Obama. Ufilipina na Rodrigo waliokuwa na nia ya kuleta usalamu katika Asean, south korea, laos Marekani kwa kukomesha uvutaji wa dawa za kulevya zilizogunduliwakuwa zinaendeleza vifo vya mauaji.

Huu ulikuwa mkutano wa viongozi wa kusini mashariki mwa bara Asia kujadili ugaidi, usalama na mzozo wa eneo linalozozaniwa la bahari ya kusini mwa china ulioanza (06.09.2016) uliozua msisimko hadi kuuawa kwa watu.

Hata hivyo kutokana ma matamshi machafu yaliyotolewa na rais wa ufilipino, Rodrigo Duterte, dhidi ya raisi wa Marekani, Barack Obama, mkutano haukupata mafanikio. Tayari raisi huyo alisema anajutia alichokisema baada ya raisi Obama "mwanawa kahaba". Katika mkutano huu unaowaleta pamoja viongozi wa mashariki na kusini mwa bara Asia Rais Duterte alimtupia cheche hizo za maneno mwezake wa Merikani alipopewa nafasi ya kuzungumuza wakati wa mkesa wa kikao cha ufunguzi wa mkutano huo jambo lililomfanya Obama kuvunja mkutano na raisi wa ufilipino Duterte. Hii ili kuwa ni kwasababu Duterte ilikuwa mara yake ya kwanza kuhudhuria mkutanohuo unaofanyika kila mwaka baada ya kuchaguliwa kwake.

Obama alisema alichotaka kumuuliza Rais Duterte ni kuhusu mauaji yanayoendelea nchini mwaka dhidi ya watu wanaotuhumia kuhusika katika biashara ya madawa ya kulevya.

Huu ungekuwa mktano wake wa kwanza na Rais Duterte "mimi kila mara nataka kuhakikisha iwapo nitafanya mkutano, utakuwa wenyemanufaa. Sisi tunaamua mziga mzito unaosababishwa na biashara ya ulaguzi wa madawa ya kulevya sio tu ufilipina bali pia ulimwengu mzima na kupinga vita biashara hivyo si jambo rahisi, lakini kila mara tunatetea kuhakisha sheria inazingatiwa" msako dhidi ya walanguzi na watumizi wa dawa za kulevya ambao huishia kufanya mauaji.

Awali Rais Duterte alikuwa amesema hatakubali Rais Obama kutolea mihadhara kuhusu haki za binadamu, na kuongeza kuwa watu wengine zaidi watauawa kabla ya kukamilika kamati ya walanguzi na watumizi wa madawa ya kulevya, ambayo hadi wakati huo ilikuwa imesababisha vifo vya karibu watu 2,400 tangu rais huo kuingia madarakani miezi miwili iliopitia.

Rais Obama kutoka hapa alikuwa wa kukutana na rais wa Korea kusini. Katika kikao chao, Rais Obama aliahidi kuwa Marekani itajitahidi kuondoa mamilioni ya maboma yaliyoangushwa kisiri na ndege za Marekani miongo mingi iliyopita nchini laos. Mashambulizi hayo yalifanyika kati ya mwaka 1964 na mwaka 1973 wakati Washington ilianzisha vita vya siri vilivyokuwa vikishafirishwa kwa wapiganaji wa kiomunisti wakati wa vita vya Vietnam. Nchi ilisemwa kuwa itapokea dola millioni 90 katika muda wa miaka mitatu kutoka marekani kushughulikia athari zilizotokana na mabomu hayo.

Hayo yalitokana na mwandishi: **Jane Nyingi/AP/AFPE**.

Mtafiti baada ya kusoma hayo na kuona kuwa mikutano mingi imeitishwa wilayani Masaka juu ya mauaji, aliamua kufanya utafiti ili agundue ikiwa vifo vya mauaji mkao Masaka vinasababishwa na dawa za kulevya.

Mhariri: Mohammed Khelefnaye katika mahubiri yake aliongea juu ya mauaji

Kutokana na MAANDIKO YA KITABU CHA MORMONI; bibliani, kanisa la YESU KRISTO wakati wa siku za mwisho.

Nefi wa tatu kitabu cha Nefi mwana wa Nefi, ambaye alikuwa mwana wa Helamani, mtafiti alipata habari ifuatayo juu ya vifo vya kisiri na hata vinavyohusu Mauaji. Mtafiti alitumia habari hii kwa kuwa ilibaini vyanzo vya vifo vya Mauaji kutokana na watu waliokuwa wakiishi pamoja na baadaye wakaanza kuuawa wenyewe kwa wenywe.

Wanefi wanafanikiwa, wanakuwa na kiburi, utajiri, na tofauti ya vyeo inatokea. Kanisa linavunjwa kwa mifarakano.Shetani anaongoza watu kwenye maasi yaliyowazi, manabii wengi wanaua wauaji wao wanafanya hali kuchukua serikali. Kutoka karibu mwaka wa 26 hadi 30 baada ya kuzaliwa kwa kristo.

Habari kamilifu ya mhubiri huyu kitabuni humo;

1. Na sasa ikawa kwamba watu wa wenefi wote walirudi kwenye nchi zao katika mwaka wa ishirini na sita, kila mtu na jamaa yake, wanyama wake , na ngombe wake, na vitu vyote vilivyokuwa vyao.
2. Na ikawa kwamba walikuwa hawajamaliza vyakula vyao vyote, kwa hivyo walichukua hivyo vyote ambavyo walikuwa hawajala, nafaka yao yote ya kila aina na dhahabu yao na vitu vyao vya thamani, na wakarudi kwenye nchi zao na umiliki wao, kote katika nchi upende wa kaskazini wa nchi na upende wa kusini.
3. Na waliwapatia ardhi wale wezi ambao walishiriki ndani ya agano la kuweka amani ya nchi, ambao walikuwa wamependelea kubaki walimu, kulingana na wingi wao ili kuwa kwa bidii yao wengeweza kujilisha: na hivyo wakaimarisha amani kote nchini.
4. Na walianza tena kufanikwa na kuwa wakubwa; na miaka ya ishirini na sita na ya saba ilipita, na kukawa na amri nchini na wakawa wametengeneza sheria zao kulingana na usawa wa haki.
5. Na sasa hakukuwa na kitu chochote kote nchini cha kuwazui watu kufanikiwa siku zote isipokuwa kama wagefanya kosa.
6. Na sasa ikawa ni Gidgidoni, na yule mwamuzi lakoneyo, na wale ambao walikuwa wameanzisha hii imani kuu katika nchi.
7. Na ikawa kwamba kulikiwa na miji mingi iliyojengwa upya, na kulikuwa na miji mingine ya kale iliyorekebiswa.
8. Na kulikuwa njia nyingi kuu zilizojengwa na barabara nyingi zilizotengenezwa, ambazo zilielekea kutoka mji hadi mwingine, na kutoka nchi hadi nyingine, na mahali hadi mengine.
9. Na hivyo mwaka wa ishirini na nane ulipita, na watu walikuwa na amani siku zote

10. Lakini ikawa katika mwaka wa ishirini natisa, kukaanza kuwa na mabishano, kwa sababu ya utajiri wao mkuu, ndio hata kwenye kutesa wale ambao walikuwa masikini na wanyenyekevu.
11. Kwani kulikuwa na wafanyabiashara wengi katika nchi, na pia mawakili wengi na wakuu wengi.
12. Na watu walianza kutambuliwa kwa vyeo, kulingana na utajiri wao, na nafasi za kusoma, ndio, wengine walikuwa hawajui walipata elimu nyingi kwa sababu ya utajiri wao.
13. Wengine walijiinua kwa kiburi na wengine walikuwa wanyenyekevu sana; na wengine walimtukana yoyote aliyetusi wakati wengine wangepata aina ya matusi, na udhalimu na kila aina ya mateso, hawangeanguka na wenye kuitubu mbele ya mungu.
14. Na hivyo kulikuwa na kutokuwa na uasawa ndani ya nchi yote, mpaka kwamba katika mwaka wa thelathini, kanisa iligawanyika ndani ya nchi yote isipokuwa miongoni mwa walamani wachacha ambao waliogeukia imani ya kweli, na hawangeiwacha, kwani walikuwa imara na thabiti na wasiotingishika, na wanaotokana kwa bidii yote kutii amri za bwana.
15. Sasa kiini cha huu uwovu wa watu kilikuwa hiki; shetani alikuwa na nguvu nyingi kwa kuchochea watu kufanya aina yote ya uovu, na kujaza watu na kiburi na akiwashawishi kutafuta uwezo na mamlaka, utajiri na vitu vilivyo bule.
16. Na kwa hivyo shetani alipotosha mbali mioyo ya watu kufanya aina yote ya uovu, kwa hivyo walifurahishwa na amani lakini kwa miaka mchache tu.
17. Na hivyo katika mwanzo mwa mwaka wa thelathini; watu wakiwa wameachiliwa na majaribu ya ibilisi mahali pote alipotaka kuwapeleka, na kufanya aina yote ya maovu aliyotaka wafanya na hivyo mwanzoni mwaka huu wa thelathini, walikuwa kwenye hali ya uovu wa kuogopesha.
18. Sasa hawakufanya dhambi bila kujua, kwani walijua kila mungu alichotaka wafanya, kwani kwa makusudi dhidi ya mungu.
19. Na sasa ilikuwa katika siku za Lakoneyo, mwana wa Lakoneyo, kwani Lakoneyoalitwaa kiti cha baba yake na akasimamia watu mwaka huo.
20. Na kulianza kuwa na watu waliotumwa mbele na kuongozwa kutoka mbinguni ambao walisimama miongoni mwa watu katika nchi yote, wakihubiri na kukushudia kwa ujasiri kwa ajili ya dhambi na uovu wa watu, na kushuhudia kwao kuhusu ukombozi ambao

Bwana angewafanyia watu wake, au kwa maneno mengine, ufufuo wa kristo; na walishuhudia kwa ujasiri kifo chake na maumivu yake.

21. Sasa kulikuwa na watu wengi ambao walikasirika sana kwa sababu ya wale ambao walishuhudia vitu hivi: na wale ambao walikuwa kwa wingi waamuzi wakuu na wale waliokuwa makuhani wakuu, na mawakili hapo mbeleni; ndio wale wote ambao walikuwa mawakili waliwakasirikia wale ambao walishuhudia vitu hivi.
22. Sasa hakukuwa na wakili wala mwamuzi wala kuhani mkuu ambaye alikuwa na uwezo wa kuhukumu mtu yoyote kufa isipokuwa hukumu yao iwekwe muhuri **na mlinzi wa nchi**
23. Sasa kulikuwa na wengi ambao walishuhudia vitu hivi kuhusu kristo, ambao walishuhudia kwa ujasiri, ambao walichukuliwa kisiri na kuuawa na waamuzi, kwamba vifo vyao havikujulikana na mtawala wa nchi mpaka baada ya vifo vyao.
24. Sasa tazama, hii ilikuwa kinyume cha sheria za nchi, kwamba mtu yeyote auawe isipokuwa wapata uwezo kutoka kwa msimamizi wa nchi.
25. Kwa hivyo nung'uniko lilitokea katika nchi ya Zarahemla, kwa msimamizi wa nchi dhidi ya hawa waamuzi ambao walihukumu kufa kwa manabii wa Bwana, sio kulingana na sheria.
26. Sasa ikawa kwamba walichukuliwa na kuletwa mbele ya mwamuzi, kuhukumiwa kwa kosa ambalo walikuwa wamefanya, kulingana na sheria ambayo ilikuwa imetolewa na watu.
27. Na ikawa kwamba hawa waamuzi walikuwa na marafiki wengi na jamaa; na waliosalia, ndio, hata karibu mawakili wote na makuhani wakuu. Walijikusanya pamojana kujiunga na jamaa za waamuzi ambao walikuwa majarabiwa kulingana na sheria.
28. Na walifanya agano kila mmoja na mwingine ndio, hata kwenye lile agano ambalo lilitolewa na wale wa kale, agano lilitolewa na kusimamiwa na ibilisi, kuungana dhidi ya wote walio haki.
29. Kwa hivyo waliungana dhidi ya watu wa Bwana na kufanya agano kuwaangamiza, na kuokoa wale ambao walikuwa na hatia ya kuua kutokana na kufahamu kuligana na sheria.
30. Na walidharau sharia na haki za nchi yao, na wakafanya agano wao wenyewe kwa wenyewe kuchagua msimamizi na kumweka lakini iwe chini ya wafalme.Hivyo basi

mtafiti alichunguza ikiwe nchini Uganda maovu ikiwemo mauaji yamesababishwa na utajiri, kiburi, siasa, vyeo, elimu nyingi, tamaa ya pesa, wivu, madaraka kama mawakili, uongozi mbaya, sheria mbovu,usawa, na mengineyo.

2.5 Vifo vya mauaji vinaweza kusababiswa na;

1. **Uhusiano mbaya kati ya raia na Rais wao** (Uongozi mbaya) kulingana na habari iliyotolewa kwenye utandawazi na mtunzi**Emmanuel .F. kway (the story master).https//m.facebook.com/story**. Inasemekanakuwa Jengo kubwa la "wastegate" lillilokuwa nchini Kenya jijini Nairobi lilikuwa chini ya ulinzi mkali na kwa dakika thelathini tu mamia ya watu walikuwa wameuwawa kwa kumiminiwa risasi. Damu zilitapakaa kila mahali wakazi hawakuelewa wauaji hao walitaka nini hasa mpaka wakaamua kuteka jengo hilo kubwa lilokuwa lina mkusanyiko wa watu wengi. Kazi yao ilikuwa ni kuua watu kwa kuwamiminia risasi ikiwa ni kuonyesha Raisi wa Kenya wapo kikazi, hawatanii.

   Nia yao ilikuwa ni kuongea na Raisi Odhiambo, kwa maana hiyo alipigiwa simu lakini kilichowakera zaidi ni RaisOdhiambo kujifanya hajui lolote, hapo ndipo walipoamua kumsimamisha msichana mdogo Daphine ili wampige risasi kama kumkumbusha nini alichotakiwa kufanya Rais Adhiambo. Kwa jinsi walivyokuwa na hasira ilikuwa ni lazima wausambaratishe ubongo wa Daphine kwa kukichengua kicwa chake na risasi. Majambazi waliendelea na kuua watu wengi pamoja na kutamani ndugu ya rais Jennifer Olamba ili naye wamue na rais apate kuhisi. Kwa sababu hii, mtafiti aliamua kufanya utafiti ili apate kugundua ikiwa ni kama hivyo wilayani Masaka.

2. **Mapambano zidi ya vikundi viwili au zaidi**

   Kutokana www.muangwana.co.ts/2015/08Monday, August 03, 2015. Kikundi cha KIKURDI kiliteka vituovya polisi na kuua watu kadhaa nchini UTURUKI.Serikali ya UTURUKI ilisema kuwa wapiganaji wa kikundi walikamata vituo vya polisi vya nchi hiyo pamoja na kuua watu vituoni vya polisi, walikamata vituo vya polisi vya nchi hiyo na kuua watu watano. Wapiganaji hao wa kikundi pia walilipua bomu wafanyakazi wa reli katika vituo viwili tofauti nchini UTURUKI. Gawa wa jimbo la ADANA MUSTAFA BUYUK alisema wapiganaji wa PKK walilipua kituo cha police cha mjini POZANTI na

kuua maafisa wa polisi. Katika upande wa mashariki wa jimbo la KARS, wapiganaji wa PKK walilipua mabelewa na baada ya kuwaua wefanyakazi wa reli walikuwa wakifanyia marekebisho reli hiyo katika eneo ADAM UNAL na kuua mfanyakazi mmoja wa reli. Ghasia kadhaa zilitoka nchini UTURUKI katika siku za karibu baada ya kikundi cha wapiganaji cha PKK kuhusishwa na vifo vya maafisa wa polisi wanchi hiyo katika mji wa SANLIURFA karibu kabisa na mpaka wa SYRIA. Ghasia hizo zilisabishwa na serikali ya UTURUKI kutangaza mapambano dhidi ya kikundi hicho cha PKK kaskasini mwa IRAQ. Waziri mkuu wa UTURUKI, AHMET DAVUTOGLU alisema mashambulizi dhadi ya kikundi cha wapiganaji hao wa PPK yatapungua watakaposhusha chini mikono yao. Mtafiti alifikiri Labda nchi ya Uaganda haipatani vyema na nchi jirani zake na ndiyo sababu askari jeshi na polisi wanavamiwa katika vituo vya na wanauliwa kwa kumiminwa risasi, hivyo Mtafiti aliamua kufanya utafiti.

3. Ushirikina

Kwa sababu ya imani potovu za kishirikina zinazoendelezwa na wafanyabiashara na waganga wa kienyeji. Wanaamini mazeruzeru, wana nguvu za kichawi. Wanasema dawa maalum zinaweza kupatikana kutoka kwenye mifupa yao.

Haya ni kutoka kwa Afrika katika maganzeti ya ujerumani. Kwamba changamoto wanazopita watu wenye ulemavu wa ngozi. Kutokana na habari hizi makundi ya haki yameongoza kampeni kuhusu masaibu ya watu wenye ulemavu huo katika nchi kama Tanzania, watu hao wanakabiliwa na vitisho vya kuuliwa kwa imani za kishirikina. Hata nchini Uganda wilayani Masaka Waganga wapo wengi na kiongozi wao ni Mama Finah, hawa nao wanaweza kuwa chanzo cha kuuawa kwa wakazi wa Masaka.

4. Matukio ya kisiasa hasa kivita

Mashambulizi ya sumu yauawa watu 58 Syria. Shirika la uangalizi wa haki za binaadamu nchini Syria linasema ndege za kivita zimefanya shambulio linaloshukiwa kuwa na sumu na kuua watu wasiopungwa 58 wakiwemo watoto kadhaa. Tuhuma nchini Uganda zimezagaa eti watu hasa wenye vyeo serikalini huuliwa kwa kuwekewa sumu katika vyakula au hudungwa shindano za sumu na kuachwa wafe polepole. Hii pia ni moja wapo wa yaliyomsukuma mtafiti kufanya utafiti huu.

5. **Wivu**. Watu huua wezao kwa sababu ya wivu, kwa mfano katika bibilia, kitabu cha mwanzo 4:8 Kaini alimua kakake Habili kwa sababu ya wivu. Hii ilikuwa ni kwa sababu Abel alithaminiwa sana naMungu kwa kutoa zakati kubwa ya Kondoo mnono kwa Mungu akiwa na moyo mtukufu kuliko kakake aliyetoa mazao ya memea hafifu sana."Kaini akamwambia Habili nduguye, (Twende uwendani) ikawa walipokuwepo uwandani, kaini akamwinukia Habili nduguye, akmwua." Wivu huu hata wakazi wa Masaka wanao ambao husababisha vifo vya mauaji.
6. **Kutoheshimu ua kutotii wakubwa.** Katika kitabu cha matendo, 12:23 wakati mmoja malaika wa mungu alimua Herodi kwa kuwa hakuheshimu mungu." Mara malaika wa Bwanaakampiga; kwa sababu hakumpa Mungu utukufu; akaliwa na change, akatokwa na roho." Jambo la vyeo jaamiini Uganda limegombanisha watu wengi katika idara nyingi za serikali kwasababu wakubwa hutaka kuheshimiwa na wachini hukataa. Tamaa ya vyeo pia hueneza mauaji wilayani Masaka.

7. **Usaliti**

   Katika kitabu cha Mtakatifu Mathayo 37:35, Peter alimsaliti Bwama Yesu na kuuliwa. Hata wilayani Masaka watu wanasaliti wenzao kimipango na kwa wivu au kupewa mlungura na wasalitiwa wakauliwa.

8. **Ukatili.** Katika kitabu cha pili cha Samsoni 18:14-17, Joab aliua Absolom kuikatili "sitapoteza muda zaidi na wewe" Joab alisema Alichukua mishale miwili na aliingiza kifuani mwa Absolom. Alipokuwa bado akileleta mtini wa oak, Askari kumi wa Joab walikaribia Absalomna kummaliza akafariki. Ilihali sababu haijapatikana, nchini Uganda watu wameuliwa kitatili kwa visu, Kumiminwa risasi, kunyongwa na kupigwa ngumi na mateke.
9. **Wima**. Katika kitabu cha kwanza cha Samsoni 17:35, David alimua Goliathi kwa wima na ukakamavu aliokuwa nao. Watu wenye tamaa ya uongozi ili waendelea kutawala mwishoni wanajamii wanawapangia njama na kuwaua hata kwa kupigana mkono kwa mkono na wale watakao uongozi. Watu wengine wanaofanya kazi zakupigana ngumi wemefia katika uwanga wa mapigano.

10. **Tamaa ya vyeo**. Watu duniani hutamani kuwa na vyeo kuzidi wenzao. Watu katika idara nyingi za serikali na mahali pa kazi pengi baadhi ya watu hupenda kuwa ndio huongoza wengine. Kwa sababu hii watu waliochini ya utawala wa wengine wanafanya njama ya kuua waliojuu yao ili wachukue nafasi ya kuteuliwa kwa vyeo hivyo.

2.6 SHULUHISHO PENDEKEZI KWA VIFO VYAMAUAJI

Vita dhidi ya imani za kishirikina

Kwanza, kutangaziwa siku kuu kile mwaka za kukomesha mauaji kwa mfano terehe 17 juni, nchini Tanzania ni siku ya kimataifa ya mwamko kwa watu wenye ulemavu wa Ngozi. **Pili,**kutokana na idadi kubwa ya mashambulizi ya maalbino mwaka 2015 nchini Tanzania, serikali ilifanya misako, ambapo zaidi ya waganga wa kienyeji 200 walikamatwa na kuuliwa. Rais Jakaya Kikwete akizungumza mwezi wa machi alilaani mashambulizi hayo "kuwa ya kuchukiza na aibu kwa nchi." Yaani siku kama hizo husaidia kukemea mauaji yanayotokana na Ushilikina.

Kuweko kwa njia za kuleta uhusianoMzuri kati ya Rais na raia wa nchi. Hii hali inaweza kuwepo katika demokrasia. Kwa mfano sheria zifuatiliwa na kila mwananchi awe ni Rais, kiongozi yeyote au watawaliwa. Kila mtu awe chini ya sheria.

Pili, wakati wa uchaguzi watu wapewe uhuru wao wa kupigia kura watu wapendoa bali si kuwalazimisha au kuwahoga ili wapitishe kiongozi asiyependwa na asiliamia kubwa ya watu wengi kwa sababu ya kununuwa kura zao, kushawishwa na kulazimishwa.

Tatu, haki za watu zipewe nafasi ya kutumia kama kuongea, haki ya kutembea, Kuuliza, ishitosha na kesi zipelekwa mahakamani kwenye wakati sitahiri kuperekwa na uamzi wa kesi usitegemea upande wowote wa wanohusika.Pengine viongozi wawe na wakati we kuongea na watawaliwa wao kwa kuwadio waliowachagua.

Kuweko na makubaliano kati ya vikundi viwili au zaidi kwa mfano kati ya vyama vya kisiasa yaani vya upinzani na chama tawala , kati ya majambazi na wavamiwa na kujadili masuala mhimu ya kuleta usalama siyo kukinzana, kuaibishana na kutoana uongo kati ya watu na wenzao kinachoishia watu kufanyiana njama na kuwuana.

Sheria. Serekali inatakika kuuingilia na kutafuta dawa ya vifo hivi vya mauaji. Kwa mfano kupitia kwa idara za serekali kama polisi, jeshi, wanasheria, idara hizi zote zikishirikiana zinaweza kukomesha vifo hivi.

SURA YA TATU

MBIMU ZA UTAFITI

3.0 Utangulizi

Katika sura hii mtafiti alishugulikia mbinu alizotumia kukusanya data pamoja na uchanganuzi wake. Mbinu hizi ni kama vile hojaji, mahojiano na uchunguzi shirikishi

Aidha, sura hii pia ilihusu uteunzi wa sampuli, uteuzi wa vifaa vya utafiti, utaratibu wa utafiti na hatimaye uchanganuzi wa data.

3.1 Utaratibu wa utafiti

Mtafiti alianza uchunguzi wake kwa kuyatayarisha maswali ya hojaji ambayo yalijazwa na wahojiwa wake.

Aidha mtafiti alijitabulisha kwa wahojiwa wake kama mwanafuzi wa chuo kikuu cha Kampala International University. Aliwatabulishia shughuli na kuwapatia hojaji. Wahojiwa walijibu maswali ya hojaji na kumrudishia mtafiti.

3.2 Uteuzi wa sampuli

Mtafiti aliteua vijiji vitano kuwakilisha wilaya nzima ya Masaka na vijiji hivi vilikuwa Kitovu, Mateete, Bukomansimbi, Kyabakuza, na Nsamba A. Vile vile haiinge wezekana kuhoji kila mtu katika vijiji hivi , mtafiti aliteua wahojiwa kumi (10) kutoka kila kijiji kwa jamla walikuwa wahojiwa hamsini (5o). Mtafiti alitumia sampuli huru kuchagua wahojiwa wake. Mtafiti alitangulia kwa mkuu wa kila kijiji alichotembelea na kumwarifu juu ya shughuli zake za utafiti. Mkuu wa kijiji ndiye aliyemwelekeza kwa, wazee, wanawake, vijana, wanawame ambao walimpatia ujumbe mtafiti. Mtafiti aliwapendelea wazee kwani ni wenye tajiribu kimaisha. Wanawake pia walifaa, kwani ndio husaidia kufichua siri kutoka jamii. Shughuli ya kutafuta wahajiwa ilifaulu na hojaji zilipewa wahojiwa. Mtafiti alienda kwa kituo cha polisi kimoja akitumia mahojiano aliuliza askari polisi mmoja juu ya mauaji.

3.3 Mbinu za kukusanyia data

Mtafuti alitumia hojaji, mahojiano pamoja na mbinu shirikishi ili kupata data iliyokusudiwa. Mbinu hizi zilimsaidia mtafiti kupata data iliyofanikisha uchunguzi wake.

3.4 Hojaji

Mtafiti aliandika maswali kwenye karatasi na kuwapa wahojiwa wake ili kupata taarifa iliyofanikisha utafiti wake. Maswali haya katika hojaji hii yalihusu vipengele maalum vya vifo vya mauaji katika riwaya ya vipuli vya figo na jamii ya wakazi wa wilaya ya Masaka iliyo katikati mwa Uganda. Mtafiti alitumia mbinu hii kwa kuwa wahojiwa wake, wengi kwa bahati walijua kuongea na kuandika kiswahili

3.5. Mahojiano

Mtafiti alitayarisha mwongozo wa mahojiano. Mtafiti alipendelea kuhoji wahojiwa ambao walikuwa na ujuzi wa hali ya vifo vya mauaji kwa kuwauliza kwanza ikiwa wana ujuzi kiasi.

Mahojiano hsaya yalimsaidia mtafiti kupata taarifa ambyo huenda ingekuwa vigumu kuipata kwa kutumia hojaji na mbinu nyinginezo.

3.6. Uchunguzi shirikishi.

Hii ni mbinu ambapo mtafiti alijishugulisha na kushirikiana na wahojiwa wake na kuwazoa akiwa na nia ya kupata data kamili kutoka kwao vilivyo.

Mbinu hii ilitumiwa na mtafiti kwa kusikiliza malamiko ya wanajamii katika mahali yao wanapokutania kupumzika wakati wa jioni baada ya kazi zao za kila siku kama mahali pa kunywewa pombe, mahalipa kuombea Mungu kama kanisani, misikitini. Mbinu ilimsaidia mtafitikubaini jinsi vifo vya mauaji vinavyojitokeza katika jamii ya Wilaya Masaka na katika riwaya ya utafiti. Mtafiti alipendelea kusikiliza maoni ya watu, nyimbo, methali, misemo, majina ya wakazi, kwani husawiri hali ya maishani mwa wakazi wa jamii husika.sWahojiwa kadhaa waliimba nyimbo zilizosawiri vifo vya mauaji hasa katika jamii yao. Haya yalifanyika katika kijiji cha Kitovu.

3.7. Uteuzi wa vifaa.

Mtafiti alitumia vifaa Kama simu ya kunasa video na sauti za wahojiwa, hojaji na madaftari ya kuwekea rikodi za kumbukumbu kutoka uwanjani, vifaa hivi vilimsaidia mtafiti kukusanya data iliyofanikisha utafiti wake.

3.8. Uchanganuzi wa data.

Mtafiti baada ya kukusanya data, aliitafsiri na kuichanganuana kuitathimini na hatimaye akaliganisha maswali ya utafiti wake ili kupata ushahidi wa kuthibitisha au kukanushia maswali ya utafiti wake. Mkabala wa kuthamano ulitumiwa kuchanganua data iliyokusanywa uwajani

SURA YA NNE

UWASILISHAJI NA UCHANGANUZI WA DATA

4.0 utangulizi

Sura hii inahusu uwasilishaji na uchunguzi wa kina wa data iliyokusanywa kuhusu uchanganuzi linganishi wa vifo vya mauaji ya watu katika riwaya ya vipuli vya figo na vile vinavyojitokeza katika jamii ya katikati mwa uganda mintarafu wilayani Masaka.

Lengo kuu la utafiti huu lilikuwa kutathimini majibu ya hojaji, mahojiano na uchunguzi shirikishi ili kumsaidia mtafiti kugundua uzito wa data kama ushahidi wa kuthibitisha au kukanushia maswali ya utafiti wake. Majibu yaliwasilishwa kulingana na malengo ya utafiti

Vichwa kadhaa vilitumiwa kukusanya data kama vifuatavyo;

Umri wa wajibu, usikilizaji wa nyimbo za kisasa zenye huzuni wa vifo, taswira ya hali katika riwaya ya vipuli vya figo, vyanzo vya mauaji riwayani humo na wilayani Masaka pamoja na usomaji wa kazi tofauti kama marejeleo kwa mjibu wa kukamilisha lengo la utafiti.

4.1 Uwasilishaji na uchanganuzi wa data.

Katika uchunguzi huu mtafiti alitumia jumla ya wahojiwa hamsini (50). Wakati wa utathimini mtafiti alitumia harufi (K) kuwakilisha kijiji cha Kitovu, (M) Kijiji cha Mateete, (B) cha Bukumansimbi, (Ky) Kyabakuza na (N)cha Nsamba A.

Njia ya kithamano ilitumiwa katika kuchanganua data iliyokusanywa uwajani. Uchunguzi huu ulizingatia madhumuni ya utafiti, Maswali ya utafifti na ulinganishaji wa vifo vya mauaji riwayani "Vipuli Vya Figo'' na vile wilayani Masaka.

4.2 Tathmini ya hojaji na mahojiano.

Mtafiti aliwapatia hojaji wahojiwa kumi kutoka kila kijiji. Mtafiti alikuwa na lengo la kupata habari kuhusu usawiri wa hali kamili ya vifo vya mauaji riwayani ya "Vipuli Vya Fogo" na ile hali ya vifo vya mauaji ya watu wilayani Masaka.

Wahojiwa walipoulizwa kutaja jinsia yao, majibu yao yalikuwa

Jedwali 4:1 jinsia ya wahojiwa;

KIJIJI	Kiume	Kike
K	06	04
M	04	06
B	05	05
Ky	04	06
N	03	07
Jumla	22	28
Aslimia	44	56

Matokeo ya uwajani yalionyesha kuwa;

Wahojiwa ishirini na wawili yaani, asilimia arobaine na nne (44%) walikuwa wanaume na wahojiwa ishirini na nane yaani asilimia hamsini na sita (56%) Walikuwa wanawake.

Pia, wahojiwa waliulizwa kudhihirisha umri wao na majibu yao yalikuwa yafuatayo;

Jedwali 4:2, umri wa wahojiwa.

KIJIJI	Miaka 15-24	Miaka 25-34	Miaka 35 na ZAIDI
K	2	5	3
M	3	4	3
B	3	5	2
Ky	2	6	2
N	3	4	3
JUMLA	13	24	13
ASILIMIA	26	48	26

Kulingana na matokeo yaliyotoka uwajani wajibu kumi na watatu yaani, asilimia ishirini na sita (26%) walikuwa na umri wa miaka kati ya kumi na mitano na miaka ishirini na minne, wahojiwa, asilimia Arobaine na nane (48%) walikuwa kati ya miaka ishirini na mitani na thelathini na minne na hatimaye wajibu kumi na watatu yaani asilimia ishirini na sita (26%) walikuwa na miaka thelathini na mitanos na zaidi.

Ishitoshe idadi ya wahojiwa tofauti kutoka kila kijiji walipoulizwa ikiwa wamewahi kusikia juu ya vifo vya mauaji, walijibu ifuatavyo;

Jedwali 4:3

Je, umewahi kusikia na kuwa na habari ya vifo vya mauaji wilayani humu Masaka?

KIJIJI	Ndiyo	Hapana	Kijikidogo8
K	8	0	2
M	7	1	2
B	8	0	2
Ky	9	0	1
N	9	0	1
Jumla	41	1	8
Asilimia	82	2	16

Kulingana na matokeo ya uwajani wahojiwa Arobaine na mmoja yaani Asilimia themanini na mbili (82%) walisema kuwa washawahi kusikia hali ya vifo vya mauaji pamoja na kuwa na habari hiyo na hata kuathiriwa na hali kama hiyo, mhojiwa moja (2%) alijibu kuwa hajawahi na nane (16%) walisema kwamba wamewahi kusikia na kuwa na habari kama hizo kwa kiasi kidogo.

Aidha Mtafiti alipowahoji wahojiwa kwa idadi tofauti kutoka kila kijiji kuhusu njia na vifaa vinavyotumiwa kuua watu, walijibu kama ifuatavyo;

Jedwali 4:4,

Ni njia na vifaa vipi ambavyo hutumiwa kuua watu wilayani humu masaka?

KIJIJI	Silaha	Sumu	Unyongaji	Dawa za kulevya	Njia nyinginezo
K	7	2	0	0	3
M	5	1	0	0	2
B	6	0	2	1	1
Ky	8	1	0	1	0
N	4	1	1	0	4
Jumla	30	5	3	2	10
Asilimia	60	10	6	4	20

Kulingana na matokeo ya uwanjani, wahojiwa thelethini yaani asilimia stini (60%), walisema kuwa mauaji yanatokea kwa kutumia silaha. Wahojiwa watano, asilimia kumi (10%) walijibu sumu, watatu, asilimia sita (6%) walijibu unyongaji na wajibu kumi, asilimia ishirini (20%) walijibu kuwa kuna njia nyinginezo ambamo watu wanauliwa wilayani Masaka.

Kutokana na jedwali 4:4 mtafiti aliendelea kuuliza wale wahojiwa thelathini yaani asilimia sitini (60%) waliojibu kuwa silaha ndizo hutumiwa kuua watu eti wazitaje, walijibu ifuatavyo;

Jedwali 4:5

Je ,ni aina gani za silaha zinazotumiwa kuua watu?

KIJIJI	BUNDUKI	VIPANGA	VIJIJI	VYUMA
K	2	3	0	0
M	1	4	0	1
B	3	5	1	0
Ky	0	3	1	0
N	2	2	1	1
Jumla	8	17	3	2
Asilimia	16	34	6	4

Kulingana na matokeo yaliyotoka uwanjani, wajibu nane yaani asilimia kumi na sita (16%) walisema silaha zinazotumiwa kuua watu ni Bunduki, wahojiwa kumi na saba, asilimia thelathini na wanne (34%) walijibu vipanga , watatu yaani asilimia sita walijibu vijiti na wao wawili, asilimia nne (4%), walijibu vyuma, Asilimia hizi ni jumla ya asilimia sitini (60%) yaani wale walojibu kuwa silaha ndizo hutumiwa kuua watu. Ishitoshe, katika jedwali 4:4 kuna wahojiwa waliojibu kuwa kuna njia nyinginezo ambazo hutumiwa kuua watu, mtafiti alipowauliza kutaja njia hizi, walijibu ifuatavyo;

Jedwari 4:6

Ikiwa jibu lako lilikuwa njia nyinginezo hutumiwa kuua watu wilayani humu, taja mjia hizo.

Kijiji	Uchawi	Usaliti	Unyanyashaji
K	1	0	0
M	2	1	0
B	1	1	1
Ky	0	0	1
N	1	2	0
Jumla	5	3	2
Asilimia	10	6	4

Kulingana na matokeo ya uwajani, juu ya wahojiwa kumi, yaani asilimia ishirini (20%) waliojibu eti watu wanauliwa kwa njia nyiginezo, watano yaani asilimia (10%) walisema kuwa njia ya uchawi hutumiwa kuua watu, watatu asilimia sita (6%) walijibu usaliti na wawili, asilimia nne (4%) walijibu unyanyashaji.

Hali kadhalika wahojiwa kumi kutoka kila kijiji walipoulizwa endapo riwaya ya vipuli vya figo inasawiri hali ya vifo vya mauaji ya watu wilayani mwao, walijibu ifuatavyo;

sJedwali 4:7 ni kweli kuna vifo vya mauaji ya watu riwayani "vipul;I vya figo"

KIJIJI	NDIYO	HAPANA	KIASI KIDOGO
K	6	0	4
M	7	0	3
B	6	1	3
Ky	8	0	2
N	7	1	2
Jumla	34	2	14
Asilimia	68	4	28

Kwa mjibu wa data iliyokusanywa uwanjani, wahojiwa thelethini na wanne (68%) walisema ya kwamba riwaya ya vipuli vya figo inasawiri hali ya vifo vya mauaji. Isipokuwa wawili (4%) waliojibu hapana, wahojiwa kumi na wanne (28%) walijibu kiasi kidogo.

Fauka na hayo, mtafiti alipowauliza juu ya vyanzo vya vifo vya mauaji riwayani vipuli vya figo na katika jamii yao, wahojiwa walisema kuwa vyanzo ni vingi sana ila tu vyote husababishwa na ubinadamu. Yaani binadamu popote apatikanapo huwa na uroho wa pesa ambao humwishia kuua watu baada ya uroho huu kuzaa maovu mengi moyoni mwa binadamu kama kutamani vyeo, wivu, usaliti, uchawi, wizi, siasa kutaka urithi mkubwa kama wa aridhi yaani yote kwa sababu ya tamaa ya pesa.

Pia, mtafiti alipouliza wahojiwa wake ikiwa wilayani mwao majina, nyimbo, na methali zinasawiri mauaji walijibu kama ifautavyo.

Jedwali 4:8

Je, majina, methali na nyimbo za kiganda husawiri vifo vya mauaji?

Kijiji	Ndiyo	Hapana	Kiasi kidogo
K	08	01	01
M	07	0	03
B	07	0	03
Ky	06	0	04
Ns	08	0	02
Jumla	36	01	13
Asilimia	72	02	26

Matokeo ya uwajani yalidhihirisha kuwa asilimia sabini na mbili (72%) ya wahijiwa walijibu kwamba nyimbo, majina ya kiganda pamoja na methali zinadhima kubwa katika jamii yao hasa husaidia kusawiri hali ya maisha kama vifo vya mauaji.

Kadhalika wahojiwa waliohusishwa katika utafiti huu walipoulizwa nyimbo, majina na methali zenye ujumbe wa vifo vya mauaji wilayani Masaka walisema zipo na kutaja baadhi ya hizo.

***Majina* haya ni kama.**

Ssedduvuto **maana** Mkamata watoto kuwanyonga au kuwauza.

Ssewajja Okwota **maana** Amekuwa taabu nyumbani.

Majambali **maana** Hujifanya kichaa na kuua.

Kawenkeno **maana** Haeleweki barabara.

Kwa upende wa *methali* walinaya.

Buyisi bwomu nsega yebika **maana** Mtu kutembea mahali Fulani kekee yake na kuuliwa huko,baada ye ndege wakajulisha wakazi wakionekana wanakula maiti.

Akakade okobujja kekatega amagwa mukubo **maana** Mwenye tabia mbaya ndiye hufikisha mabaya kwa wengine.

Ekisa kisa nenge essa **maana** Unayemhurumia hukulipa matanga.

Abataka nkwenge nowuwo akutta **maana** Majilani hawaaminiski, na wako mwenyewe hukuua.

Misemo

Okulumisa omuntu ekivu **maana** Kutumia bunduki kuua mtu.

Okuseenera**maana** Kukata roho.

Kuserengetta ekaganga **maana** Kufariki dunia.

Okuba embuyaga ezikunta **maana** kuaga dunia na roho za jamaa zikabaridika.

Okunywesa omuntu akawulula **maana** kunywisha mtu sumu

Kwa upande wa *nyimbo* walitaji.

Walumbe zaaya **NA** Pawulo Kafeero.

Ettaka lino **NA** Kazibwe Kapo.

Basi dunia **NA** Busudde.

Omuyembe gwa Nakawuka **NA** Walukaga.

Kimansa naku **NA** Walukaga.

4.3. Majadiliano ya matokeo.

Matokeo ya utafiti yamejadiliwa kulingana na malengo ya utafiti;

Malengo ya utafiti huu yalikuwa; kubanisha hali ya vifo vya mauaji katika riwaya ya vipuli vya figo na vile vinavyojitokeza katika wilayani Masaka, kueleza vyanzo vya figo vya mauaji vinavyojitokeza katika riwaya na wilayani Msasaka, kubainisha uhusiano kati ya hali hizi mbili ili kupata ukweli kama mauaji yanapatikana Riwayani

na wilayani masaka, kuchunguza mbinu mwafaka za kutatua shida ya kuuawa kwa watu.

4.4.1 lengo la kwanza

Kuchunguza chanzo cha vifo vya mauaji riwayani "vipuli vya figo'' na wilayani Masaka.

Ukosefu wa ajira hasa kwa vijana wilayani masaka. kulingana na wahojiwa kumi katika kijiji cha Kitovu vijana wengi hawanaajira, hivyo umaskini ni wa hali ya juu na umevamia wakazi wengi wa Masaka. Hawa vijana kwa kuwa wanaguvu zisizonakazi ya kufanya, wanashawishika rahisi na wale wenye nia ya kuangamiza wenzao kwa sababu moja au nyingine, kama kutokana na kutaka mali nyingi ya urithi, usaliti kimapenzi, wivu: wahojiwa walimwelezea mtafiti eti vijana wengi hasa wakiume hawana ajira na wanahitaji mambo mengi maishani mwao hasa ya kisamani sana. Hivyo baadhi ya wakazi ambao ni tajiri, wachawi, wenye roho ya urithi, nawengineo wanashawishi hawa vijana kwa kuwahidi malipo ya pesa nyingi, kuwatafutia ajiri na hukubali kutenda kama wanavyoagizwa na wakubwa wao ili nao wawe na uhuru wa kustareheka kama wengine watamaniao. Riwayani vivyo hivyo, wahusika kama Nyau, Kipanga na Shipe walitamani uhuru wa kuondoka kizuizini ndio sababu Dkt Matoga na mjombake Bwana Maja mkuu wa magereza ya Tanulo walifanikiwa kuwasawishi na vyakula, sigara, na kuwahidi malipo makubwa nao wakakubali kutende kama Dkt Mtoga alivyowataka katika uwindaji wa vipuli vya figo na mioyo, hali iliyohusu kuua watu wa rika zote wanawake kwa wanaume, vijana, viwete, vipofu, vilema, wamalaya katika mji wa Daluta wenye mitaa mbalimbali kama. Freedom Avenue, Nkuruma street, sokota, Taketa.

Mauaji pia kulingana na mhojiwa huwa ni **tibia ya ukatili**. Mahojiwa kijijini Mateete alisema kwamba baadhi ya watu huzaliwa na tabia ya ukatili kiasi kwamba mtu mwenye tabia hii hufurahi na uhisi vyema anapoua wenzake. Mtafiti aligundua kuwa kuna wakazi ambao ni wakatili wilayani Masaka, wengine ni wale wenye sifa ya kibinafsi. Wao wako radhi kutenda lolote ili wafaidike. Hawa wakatili wanaona ni bora kuua mtu ili wapate mali kuliko kubaki maskini. Ndio sababu wanafaya ushirikina, kazi ambyo inawafanya kuhonga watoto na watu wengine. Utafiti ulipata kuwa wakazi wakatili wilayani Masaka ni wa aina mbalimbali kama vile wezi, wanaotumia vipanga kuua watu, wachwi wanaosadaka watu kwa miungu yao, wapenzi wanaosalitiana kiasi cha kuua wapinzi wao. Huu ukatili Riwayani unadhihirika kupatia kwa mhusika mkuu Dkt Mtoga akishirikiana na profess Willaims wa ughaibuni na Balozi wa Osantanio. Watu hawa ni wakatili kwa kuwa wanakubaliana

kuanzisha biashara hii haramu ya vipuli vya figo na mioyo wakijua inahusu kuua watu lakini wao kutaka malipo mengi yanayotokana na biashara hii ili watajirike wengine wakipoteza maisha nyao. Ukatili zaidi ni pale Dkt Matoga alipomnyofoa mganjwa figo moja bila idhini yake na akamnyamazisha nesi Agnes na pesa kutotobao siri hiyo. Na hata pale Nyau anapoua watu katika Mtoni kliniki akitumia nguvu za umeme.

Aidha tamaa ya pesa na wizi, kulingana na mhojiwa mzee mmoja kijijini Kyabakuza, huchangia katika mauaji yanayotendeka wilayani masaka.
Mtafiti katika mahojiano na mzee huyu alipata kugundua kuwa wakazi wengi wa Masaka wameshukumwa na tamaa ya pesa na kuwafanya hata wezi wakati jua likiwaka. Mhojiwa alisema Mwizi huja kuiba, kuua na kuangamiza. Mzee alilalamika sana kuwa watu wengi na hasa viongozi na pia askari polisi wenyewe wanauroho wa pesa na mali. Kutakana na mhojiwa huyu, mtafiti alipata kuwa wezi huvamia wasafiri njiani usiku na kuwaua kwa kuwakatakata na vipanga na visu na hata bunduki ambazo zinafikiriwa kuwa wezi hawa wanazipta kutoka kwa askari polisi na wanajeshi. Wezi wakiwango hiki unasukumwa na tamaa ya pesa. Wezi hawa wanaporipotiwa kwa polisi na baadhi kufungwa, hawachukuwi huko siku mbili. Wanaachiwa huru na Askari polisi baada ya kutoa kitu kidogo. Mtafiti alipata kuwa hii tamaa ya pesa hata imefanya madaktari na nensi wao kuiba dawa ya uma na kuzitumia katika hosptali zao zakibinafsi, jambo linalokosesha wakazi wa Masakamatibabu na kufariki dunia. Tamaa hii ya pesa ndio ilimfanya Dkt Matoga waziri wa afya kutoridhika na kuanza kuiba dawa za serikali nakuziuza katika'zahanati yake ya Mtoni clinic. Jambo hili la wizi lilimwachisha kazi yake ya uwaziri. Tamaa ya pesa ilimwendelea zaidi na akaanza biashara ya vipuli vya figo.

Sababu nyingine ya mauaji kulingana na mhojiwa mume kijijini Nsumba A, ni **sheria mbovo** kwa matumizi ya silaha kama bunduki, vipanga, visu, sumu, nusukaputi kiholela. utafiti uligundua kuwa wilayani Masaka kuna watu kama matajiri, walioelimika ambao serikali huwauza silaha hizi hasa bunduki na bastola kabla ya kufunzwa jinsi ya kuzitumia. Mhojiwa aliendalea kuelezea kuwa watu wanaotumia hizi silaha hawajui sheria za kufuata kuzipata silaha kwani wengine walipewa na jamaa zao wengeni walizirithi kutoka kwa wazazi wao. Hata hivyo askari polisi wanaminia watu nusukaputi kwa macho hata wasio na

makosa wakati kukiwa na mchafuko mdogo badala yakuwashauri watu vilivyo. Jambo hili mhojiwa aliliona kijina mmoja alipogongwa na gari mwaka iliopita na akafariki, kijna huyo alikuwa amemiminiwa nusukaputi machoni na askari polisi wakikimbiza kikosi cha daktari kiiza Byesigye mkuu wa chama cha upenzani nchini Uganda (FDC) FORUM FOR DEMOCRATIC CHANGE. Riwayani wawindaji Nyau, Kipanga na Shipe ilikuwa rahisi kwao kupata nusukaputi waliyokuwa wakimiminia watu mitaani ili kuwasafirisha hadi Mtoni kuwaua na umeme.

"Mauaji hutokana na **hasira na dawa za kulevywa**." mhojiwa kutoka kijiji cha Bukomansimbi alinukuliwa akisema haya. Kwake mauaji huwa amekasirishwa na mwenzake na kwa hivyo kupoteza moyo na kumalizia kuua mwenzake akitumia mipango mbalimbali kama kumvamia mwenzake usiku na silaha kama bunduki, kumununulia wanaoweza kumwua ambao wakati mwingi huanza kutumia dawa za kulevya watafunazo kamas mboga , wengine hutumia sumu, uchawi na njia minginezo wakisukumwa na hasira

Mauawaji husababishwa na **usilati** wa aina nyingi. Kulingana na wahojiwa kumi kutoka kijiji cha Kitovu, mtafiti aligundua ya kwamba mauaji huwa matokeo ya usaliti. Wahojiwa hawa walipohojiwa na mtafiti walieleza kuwa wilayani Masaka kuna usaliti wa aina nyingi kama wa kampeni , kibiashara, undugu, Uongozini ambao umepelekea watu kuua wenzao. Mtafiti alitambua kuwa watu wengi kwenye ndoa na mapenzi kama wachumba wameuana baada ya kusalitiana. Hawa walimwambia mtafiti kuwa wakati moja kijijijni humo, msichana alisaliti mchumbake kimapenzi na kushikwa na aya kwani, alifanya kitendo cha kimapenzi na rafikiye mvulana. Msichana huyu alisaidiana na mvulana aliyekuwa akifanya naye kitendo cha mapenzi wakamwua yule mchumbake halisi. Hata wahojiwa hawa walimwambia mtafiti kuwa siku chache nyuma mume alimua mke wake aliyemtaraki. Hii ili kuwa ni kwa sababu mume huyo alipata ujumbe kuwa mke aliyetaraki kapata mume mwingine na wanakaribia kufanya arusi.

Kulingana na wahojiwa wavulana watano wa kijiji cha Mateete, Mauaji hutokana na **ulinzimbaya**. Wahojiwa hawa walionyesha kuwa nao wanajiuliza ikiwa askari polisi hulinda watu na mali yao, mbona kwani hawakamati hao wauaji na wezi?. Isitosha

waliendelea kusemakuwa askali polisi wenyewe ndio huua watu na kuwaiba mali yao. Mtafiti alipongazia katika Riwaya ya vipuli vya figo naye anapata kuliza eti wale walizi wa mji wa Daluta walikuwa wapi wakati watu wakishikwa mitaani kama freedom Avenue, Nkuruma street, sokota, tekete na kupelekwa kuuliwa katika zahanati Mtoni kliniki.

Ushirikini pia ni sababu nyingine ya mauaji walayani masaka. Wahojiwa wengi karibu katika kila kijiji cha utafiti walilalamika kwa kuhofia mambo ya uchawi ambayo yametiafora wilayani Masaka. Wahojiwa wa utafiti walionyesha kuwa familia nyingi wilayani Masaka bado huamini katika mambo ya ushirikina kiasi kwamba miungu yao wameijengea vijumba vya viti na nyansi karibu na makao yao. Mtafiti alipata kuwa watoto watano katika mwaka mmoja wamepotea katika nyumba zao na maiti zao kupatikana katika nyumba za wachawi sehemu za siri za miili yao zikiwa hazipo. Wahojiwa hata walisema kuwa wenzao wanakuwa wametumwa na watu mashuhuri kama wafanya biashara, viogozi, matajiri kuwaletea sehemu furani za miili ya watu na damu.

Mtafiti aligundua kuwa haya yanafanana na ushirikina ulioonekana Riwayani vipuli vya figo. Hali hii ni kupitia kwa Dkt Matoga alienda kwa mganga Makolokoza kupata dawa ya kuwapumbuwaza wawindaji wake shipa, Nyau na kipanga. Dkt Mtoga alikuwa amewahi kupata uchawi kutoka kwa mganga Makolokoza mara mbili yaani wakati akigombania kiti cha ubunge na wakati alipokuwa akistakiwa na kesi ya wizi wa dawa za serikali. Hata hivyo Agnite alimhisfadhi Dkt matoga kimapenzi kwa kutumia Dawa ya kiyenyeji. Kwa hivyo hizo sehemu za miili ya watu zikakwazo na baadhi yawachawi ni sawa na figo na mioyo ambazo hupatikana baada ya kuua na kupaswa watu.

Utafiti hasa kutoka kijiji cha Bukomansimbi ulionyesha kuwa mauaji wilayani Masaka yanasababiswa na**ulipizaji kisasi**. Baadhi ya wakazi walihuzunishwa na wenzao muda uliopita kwa kuua jamaa zao uso kwa uso na viso na vipanga na bunduki na wengine kwa uchawi. Sasa ni wakati huu jamaa za waliouawa wanaamua kulipiza visasi kwa kufanya namna jamaa zao walivyouliwa au kubadilisha lakini waona kwamba wameua.
Hali hii ni sawa na ya Riwayani, mfano wakati wapelelezi mashuhuri walipofanya upelelezi wakiwemo Askali polisi Ramadhani, Inspector Poponda na Salum waligundua kuwa Dkt

Matoga ndiye anaua watu wapoteao kimwujiza, aliendesha gari lake kwa kasi sana huku gari la polisi likimkimbiza nyuma hadi alipoemewa kuhimili kasi lake, gari likagonga sanamu ya uhuru, na likabingilika na Matoga akafia popo hapo, katika ajali, mapofu yakajitokeza, moyo na figo vikachungulia nje; kisasi cha alivyofanya wenzake kwa kuwaua na kuwatoe figo na mioyo yao.

Udikteta wa viongozi wengi wa vyama ya utawala nchini. Kulingana na wahojiwa kumi kutoka kijiji cha Kyabakuza, mtafiti aligundua kwamba wakazi walilalamika kuwa kiongozi rais ametawala kwa muda mwingi wa zaidi wa miaka thelathini, na viogozi wengi chini yake wamechukua muda mwingi uongozini bila kuruhusu wenzao nao kutawala. Zaidi ya hayo wengi viongozi ni wakabila moja ya kinyokore. Wahojiwa pia wa kijiji cha Kitovu walisema kuwa viongozi wa vijiji ambao ni wenye viti vya vijiji wamechukua mihora zaidi ya miwili uongozini bila kuandaliwa uchaguzi wowote. Kutokana na hali hii, wahojiwa walisema kuna watu ambao wamekasilikia hali hii na wameanza kufanya kila wawezalo kuonyesha rais na viogozi wake wameishiwa na mbinu za kulinda raia wake. Wahojiwa waliedelea kusema kuwa na hata viongozi wa vyama vya upinzani kama (FDC) FORUM FOR DEMOCRATIC CHANGE. (DP) DEMOCRATIC PARTY na vingine wanapuuza chama cha National Resistance Movement (NRM) na kwa hivyo walikuwa wanafikiri kuwa labda kuna mmoja au zaidi ya mmoja wa wale viogozi katika vyama vya upinzani anayeshukuma mauaji haya wilayani Masaka na nchini kote ili kuonyesha rais na chama cha utawala kuwa wameshindwa ulinzi wa wananchi na mali yao. Aidha wahojiwa wanafikiri ni njia moja wapo ya kuanzisha vita taifani "kama kaweesi mwenye kila aina ya silaha ya ulinzi aliuliwa, sasa sisi sisimiza si tutakanyagwa tu" mmoja kati ya wahojiwa hao alinukuliwa akisema.

Hali kama hii kiongozini inapatikana Riwayani. Mwandishi Emmanuel Mbogo alionyesha kuwa Profesa Katururu na Dkt Matoga na wenzao waliunda chama ambacho ni True Democratic Tigers (TDT) wakasema na kushawisha raia kuwa ni bora nchini kuwemo na vyama zaidi ya chama kimoja. Yeye Matoga alingia chama hiki ili biashara yake haramu isijulikane na kuhifadhi pesa zake nyigi zilizomimina kwenye akaunti yake kutoka ughaibuni alikopeleka vipuli vya figo na mioyo. Riwayani, baada ya kupotea kwa wamalaya

katika mtaa wa Tekete na mitaa mingineo kama freedom avenue, Jaji mkuu wa serekali aliamru idara ya polisi ikiongozwa na Askali Ramadhanu, Insepcta Poponde na Saluma kwenda wakafanye sachi katika maafisi ya kila mmoja wa hao viogozi wa chama cha TDT, hapo baadhi ya nakara zilizookotwa afisini mwa Dkt Matoga zilionyesha mipango ya kusafirisha vipuli vya figo na mioyo, kazi haramu ambayo inahusu kuua watu.
Kwa hitimisho, mtafiti aligundua ya kwamba ingawa riwaya ni kazi ya kubuni, kuna vile inasawiri hali kamili ya kimaisha haswa vifo vya mauaji. Hii ni kwa sababu ya vyanzo sawa vya mauaji katika jamii hizi zote yaani ya Riwayani vipuli vya figo na wilayani Msasaka.

4.3.2 Lengo la pili.

Kueleza usawa katika ya riwaya ya vipuli vya figo na ule wilayani Masaka kuhusu vifo vya mauaji.
Matokeo ya utafiti yalionyesha kuwa kuna uhusiano wa Mauaji kati ya jamii riwayani na wilayani masaka.

Kwanza kabisa hii ni kwa sababu riwaya ni tanzu ye fasihi. Fasihi kiutanuzu ni kioo cha jamii na kwa hivyo fasihi husawiri yanayojitokeza katika jamii. Vilevile Emmanuel Mbogo katika kazi yake husawiri hali ya vifo vya mauaji katika jamii Fulani ambayo mtafiti huchunguza ikiwa jamii hiyo ni sawa na ya Masaka, Usawa wa hali hii hudhiriswa na mifano kadhaawa kadhaa.

Kuligana na vyanzo vya vifo vya mauaji Riwayani ni dhahiri kwamba vinafanana na vile vya wilayani Masaka. Mtafiti alipoangzia tamaa ya pesa ikimsukuma Dkt Matoga na wenzake kuua watu ndivyo tamaahiyo huendeleza mauaji jamiini Masaka. Tamaa ya kupata pesa nyingi ilimfanya Dkt Matoga kuamua na kukubali kuanzisha biashara haramu ya usafirishaji figo na mioyo. Uroho wa pesa uliwafanya watu maarufu kama Balozi Soprano kukaa mezani na kukubaliana na Dkt Matoga na Profesa Willaims asilimia ya mtaji kila mtu atakaoupata kutoka kwa biashara hii. Walikubaliana kuwa Suprano atapewa asilimia thelathini na tano. Profesa Williams asilimia Arobaine na tano na Dkt Matoga Asilimia ashirini.

Mtafiti akilinganisha hali hii na jamii ya Masaka alipata kuwa watu maarufu wanatumikisha wezao kuua wengine huku wakiwa na nia yao ya kibinafsi ya kujitajirisha kiushirikina, kipato, kulipiza kisasi na sababu nyinginezo. Kwa kuwa hawa watu hufaidiki sana katika kuua watu huku wanaoua hulipwa pesa chache na vitu vidogo vidogo. Mtafiti aliposoma Riwaya ya vipuli vya figo alipata kuwa Dkt Matoga alilipwa asilimia ndogo kuliko Balozi Soprano na Profesa Williams kumbe ndiye alikuwa akasimamisha biashara hii. Naye Dkt Matoga pesa alizowalipa wawindaji wake na vyakula ni malipo madogo sana kulingana na mali Mtoga aliyokuwa akipata kutoka biashara hii, kumbe ndio walikuwa wakifanya kazi kubwa zaidi.

Tamaa ya pesa aidha ilizaa ufisadi ulioendeleza mauaji riwayani. Mtafiti alipata kuwa Banko mkuu wa bandri uwanjani wa ndege alipewa hongo ya shiligi stini ilikuingiza vifaa vya kutumia katika zahanati ya Dkt Matoga kuua watu, Bwana Maja mkuu wa gereza la Tanulu alimfungulia wafungwa watatu Dkt Matoga kumsaidia katika uwindaji wa vipuli na figo. Pia bwana huyu alipewa pesa kumpatia Matoga wofu walionyongwa kuwatoa figo, nesi Agnesi alinyamazishwa na pesa mgonjwa mmoja aliponyofowa figo moja, Magamba mtunza maiti katika hospitali ya Lumumba aliahidiwa malipo makubwa kutokana na biashara hii naye akanyamaza. Mtafiti utafitini alipata kuwa silaha kama bunduki na bastola zinazaotumiwa kuua watu wilayani Masaka hazinunuliwa kutoka madukani au soko yoyote nchini Uganda bali Askari polisi na wanajeshi wanaozitumia shilala hizi ndio huzipatia wauaji baada ya kupewakitu kidogo na hawa huzitumia kua wenzao.

Ishitoshe tamaa ya pesa kuligana na utafiti hasa kijijini Nsamba A, pia hufanya wezi kuvamia watu nyumbani mwao na kuwaua baada ya kuchukua mali yao. Hata vihyo wezi hao husimama njiani usiku na kuua watu. Ni tamaa hii ya pesa na kwahidiwa kupata uhuru wa kushitareheka duniani, uliowafanya shipe, Kipanga na Nyau kukubali kufanya biashara haramu ta kuuza vipuli vya figo na mioyo.

Pia utafiti kutokana na wahojiwa wa kijiji cha Kyabakuza,mtafiti alipata kuwa watu wanaoachiwa uhuru magerezani huendelea kutenda maovu baada ya kuondoka kizuizini. Wahojiwa wa kijiji hiki walikuwa na shauka kubwa kwa vijana wawili waiume waliofungwa

wakishtakiwa kuwa wanaweza kuwa ndio waliua babu yao ili warithi aridhi yake, lakini walipoachiwa huru baada ya miaka mitatu kizuizini, wezi na ujambazi katika barabara nyingi kijijini usiku vikaanza tena kusikika; jambo ambalo wakati wa vijana hao mbaloni lilikuwa halisikiki. Mtafiti akilinganisha hali hii na ya Riwayani anagundua kuwa ni sawa na hali ya jamini Masaka. Hii ni kwa sababu Emmanuel Mbogo Riwayanimwake alionyesha wahusika watatu waliokuwa wamefungwa kwa makosa yaliokeuka sheria za jamiini lakini hata waliopoachiwa huru walianza kuteda maovu yaliomakubwa kuzidi yale yaliowatia mbaloni. Kipanga alikuwa amefungwa kwa kusafirisha watoto na kuwauza kwa matajiri na kwa nchi jirani, Shipe kwa kuuza supu ya mbwa kwa wanawake na wasichana eti wakiinywa supu hiyo matiti yao yanarudia kufanana ya ujana. Hawa walitiwa mbaloni, lakini walipoachiwa huru baadala ya kwenda nyumbani kwao, waliendea kumtumikia Dkt Matoga katika uwindaji wa figo na mioyo, yaani kuwinda watu na kuwaua, uovu ambao unazidi yale makosa waliyofungiwa mwanzoni.

Utafiti ulionyesha kuwa si hayo tu bali na ushirikina katika jamii ya Riwayani na ya wilayani Masaka umeendeleza vifo vya mauaji. Jamiini Masaka mtafiti alipata kuwa watoto zaidi ya watano waliripotiwa kuwa walipotea kutoka kwa jamaa zao na baada ya muda wakapatikana katika mahali pa wachawi,wengine wakiwa maiti na hawana baadhi ya sehemu za miili yao hasa za siri na wengine wakiwa maututi. Pia mhojiwa mzee mmoja katika kijiji cha Kitovu alieleza kuwa baadhi ya wauaji wanashukumwa na imani za kishirikina kutende mauaji watendayo. Mzee huyu alisema kuwa baadhi ya wanganga waliwemo Masaka miungu yao huwalazimisha kupewa damu ya watu na sadaka na ndiyo sababu watu huua wenzao, na hata wengine hufia njiani hasa barabarani kampala-Masaka-Mbarara kwa ajali za kila wakati. Mtafiti hata aligundua kuwa wauaji wengine hutiwa wazimu akilini mwao ili waende kuua bila wao kujijua kuwa ndio hujitolea kuua.

Ushirikini huu ni kifani cha ule uliopo katika Riwaya ya vipuli vya figo. Dkt Matoga alipokuwa katika harakati za kurekebisha zahanati yake ya hospitali Mtoni klinic, alimwendea mganga Makolokoza na kupewa dawa yakufanya biashara yake haramu ya vipuli vya fig na mioyo isijulikane.

Katika data aliyopata mtafiti mwisho wa mauaji huwa ni matokeo ya upelelezi. Askari polisi wilayani Masaka wakisadiwa na wakuu wa idara ya polisi hufanya upelelezi mkumbwa ili kugundua wauaji na kuwashitaki ipaswavyo. Utafiti uligundua kuwa upelelezi huu jamiini Masaka ukiliganishwa na uliofanywa na idara ya polisi Riwayani ni sawa, wakiwemo Askari mkuu Inspector Poponda afananiswaye na IGP Kaihura, asakari Ramadhani ambaye ni sawa na Hassan Kasingye pamoja na Salum kifani wa Emeliano Kahima. Hao wa Riwayani walipeleleza na mwisho wakafarikisha Matoga na kufunga wenzake kama Bwana maji mkuu wa magareza ya Tanulo, wawindaji wa Matoga yaani Shipe, Nyau na Kipanga. Wauaji wa aina hiyo wilayani Masaka wamepelekwa gerezani na wengine bado wanashikwa.

4.3.3. Lengo la tatu

Kuchunguza mbinu za kurekebisha hali hii ili hofu kati ya wanajamii wa Masaka inayosababishwa na kuuliwa kwa jamaa zoa ikomeshwa.

Matokeo ya utafiti yanaonyesha kwamba kuna mbinu kadhaa zinazoweza kutumiwa katika utatuzi wa hali hii. Mbinu hizi ni kama vile;

Utafiti ulipata mbinu za kurekebisha hali ya kuuana kwa waliokatika ndoa, au usaliti kimapenzi, na ni kama;

Mwanamke mmoja katika kijiji cha Nsamba A alipendekeza kuwa Polisi pamoja na serikali wanasitahili kuelimisha watu namna ya kuhimili na kueupuka michafuko katika ndoa. Kuelimisha watu hao kunaweza kufanywakwa kuarika mikutano vijijini na kuongea na wakazi juu ya maongezi kuhusu shida kama usaliti kimapenzi, ukatili wa wapenzi kuuana pamoja na athari za kutenda hivyo. Hapo hali kama hii wilayani Masaka na nchini kote inaweza kupungua.

Pia waliooana wakipata kutoelewana, ni mbora waombe ushauri wa watu wakuu wanaowazidi ujuzi kitika mambo ya ndoa ili waweze kupata uhusiano wao wa ndoa urudi vyema.

Aidha, wanawame waache kutumia dawa za kulevye, kwa kuwa wahojiwa walielezea mtafiti kuwa wengi wao ambao wameuua wake wao na jamaa hutumia vinywaji na dawa za

kulevya, na ndizo huwapa nguvu na kuwafanya wapoteze aibu na akili timamu wakaamua kuua wake wao na hata baadhi ya watu wa familia zao.

Pia wanawake na wanawame waache kupeleleza wenzao waliowataraki kindoa mahali yao wanakoendelea kuishi jambo linalowafanya wapandwe na hasira wanapopata kuwa waliowakaraki wanaedelea na maisha mazuri wakati wao wamebaki nyuma kama koti. Haya yalikuwa ni kulingana na maoni ya wahojiwa hata kijini Mateete.

Utafiti uligundua kuwa si hivyo tu kwa kiwango cha familia bali na hata kwa jamii nzima yafuatayo yakitiliwa maanani usalamu wilayani Masaka unaweza kurudi

"Wakazi wa mkao wa wilaya ya Masaka ni bora waungane." Askari mmoja alisema, Kwani. "umoja ni uguvu, utengano ni udhaifu" Askari aliendelea kusema. Huyu pamoja na wahojiwa wengine walisema kuwa wakazi wakiungana na kusaidia polisi katika upelelezi, wakipasa ripoti za wauaji kwa polisi pamoja na kutochukulia sheria mikononi kama kuua wanaohusika katika hatia ya mauaji kabla yao kuongea wenzao kazini hiyo, hali hii inaweza kukomeshwa na imani irudi tena mioyoni mwa wakazi wa wilaya ya Masaka.

Mhojiwa mwanamume alipendekeza kuwa upelelezi wa juu unatakika kufunywa katika idara ya polisi yenyewe na hata jeshi kwa sababu wanaotumia bunduki kuua wazao ni wale wajuao kutumia bunduki hizo. "mwananchi wa kawaida wa kijijini Bukomansimbi hajui kupiga risasi na hata akiona bunduki anaweza kukimbia" mwanamume huyo alisema. Ishitoshe, mtafiti aligundua kuwa upelelezi wa askari polisi unachelewa kufunywa, wapolisi wanachelewa kuwasili kwa mahali pa mauaji jambo ambalo linafanya upelelezi kutofanikiwa mara nyingine. Vivyo hivyo kuwa wapolisi wanapewa hongo sana kuficha ripoti za wauaji na kuachiwa huru muda mfupi kizauizini. Hata wahojiwa walisema wapolisi hawapatikani kwenye vituo vya polisi na huchelewa kufiki kwa kazi, na hata hulala sana usiku badala ya kulinda na wengine hupiga mtinti sana.

Kwa hivyo serikali inatakiwa kuingilia ikapeleeza idara ya polisi visuri ili wapolisi wajua wanachostahili kufanya balisi kubaki kuona wananchi wakuiliwa kiholela.

Wahojiwa kumi kutoka kijiji cha Nsamba A walisema kuwa wanasikia serekali imeanza kutangaza ulinzi kwa wanannchi wa "mayumba kumi" yaani kila nyumba kumi zitaleta wakazi wa humo wakae pamoja na wajichaguwemo viogozi wa ulinzi watakaosimamia ulinzi wa nyumba hizo. Kwa haja hii wakazi wa Masaka walisema kuwa serekali na polisi wasifanya hivyo ikiwa hawatafundisha watu hao namna ya kulinda na hata kuwapa "crime preventers" shilaha za kutumia katika ulinzi.

Hivyo wahojiwa wanakubaliana na wazo hilo ikiwa watu hao wanafunzwa namna ya kulinda na kupewa shilaha baada yao kujua matumizi na seria za shilaha hizo kama bunuki. Lakini pia wazo hili la "mayumba kumi" wakazi wa Masaka waliionyesha kuwa wanalihofia kwa walinzi wenyewe hao waweza kuua wezao wasiopatana nao vizuri wakifunishwa mbinu za kijeshi na kipolisi na kupewa shilaha kama bunduki. Kwa hivyo wahojiwa walipendekeza kuwa serikali na idara ya polisi jambo hilo walifanyia utafiti tosha kabla ya kutenda hivyo.

Hata hivyo wakazi wa wilaya ya Masaka walieleza kuwa serikali imechuwa muda mwingi kutoanda uchagazi wa viongoz wenyeviti vya vijijini, jambo ambalo limezorotesha ulinzi na huendeleza mauaji. Hivyo wakazi hao walipendekeza kuwa uchaguzi wa viongozi hao ufanywe ili kutuliza hali. Ni kwa hoja hiyo hiyo ambapo baadhi ya wahojiwa walipendekeza kuwa kiongozi rais wa nchi amekuwa unogozini kwa muda mwingi wa miaka thelethini hivyo wauaji, wataka kumwonyesha kuwa wananchi hawana ulinzi kupitia kuwaua. Hivyo utafiti uligundua kuwa sheria za uongozi wilayani Masaka na nchini kote zinatakiwa kurekebishwa katika harakati za kutatua shida ya mauaji nchini.

Utafiti ulipendekeza mbinu hizi pamoja na, kuhimili hasira kwa kuwa "hasira ni hasara", serekari kupatia vijana ajira, kuachana na ushirikini, wananchi kupunguza tamaa ya pesa inayowafanya kutenda unyama na kuua wenzao, serekali yafaa kuweka sheria kali kwa dawa za kulevya.

4.4. Hitimisho.

Katika uchunguzi uliofanywa na mtafiti ni dhahiri sahili kuwa vifo vya mauaji huleta hofu sana mioyoni mwa wananchi kwa sababu huhatazarisha maisha ya watu na kuwafanya wapoteze matumaini ya kuishi kesho kwani wanaona wenzao unauliwa kinyama hata wenye ulinzi wa hali ya juu kuwashinda kama Asikari polisi akiuawa, wananchi wakawaida

wanatambua kuwa kuuawa kwao hakuna kinga kutendeka, kwani wajiona hawanakinga yoyote ya kuwazui kufarikishwa. Kwa hivyo Emmanuel Mbogo hakuandikia jamii husika katika Riwaya ila tu pia wakazi wa wilayani Masaka aliwagusa. Kwani vifo vya mauaji kama vya Riwayani vipuli vya figo vimejaa jamiini Masaka.

Maudhui yanayoendeleza vifo vya mauaji Riwayani ni kama vile, vifo, ukalili, ufisadi, ushujaa, utengano, udanganyifu, ushirikina.

Ukatili. Hii ni hali ya kutokuwa na huruma. Wahusika wengi Riwayani walitenda unyama kwa wenzao kwa kuwaua kikatili. Wahusika hawa walikuwa ni pamoja na, Dkt Matoga mfano, alimtoa mgongwa mmoja figo moja ili igaramie malipo ya matibau yake, jambo ambalo ni la kikatili. Wawindaji wake Matoga yaani Shipe, Kipanga na Nyau waliwaua watu waliowashika kutoka mitaa mbali mbali ya mjini Daluta Kama Freedom avenue, Tekete, Nkuruma street. Hawa walikuwa wakipakia watu wariko zote garini ikiwemo viwete, viziwi, wamalaya, wazee, wasikini wanawake kwa wanawume waliolala nje ya maduka mjinini Daluta wakawapeleka Mtoni kliniki na wakitumia unguvu za umeme huko kuwaua. Huu ni ukatili mtupu. Mkuu wa magereza bwana Maja alijiuga katika biashara ya kuuza figo na mioyo ya watu jambo ambalo ni lazima watu kuuliwa. Magamba kuuza maiti za watu wa ajili ya pesa nao ni ukatili.

Ukatili wa aina hizi jamiini Masaka mtafiti aliupta kutokana vijana wanaolipwa na matajiri na wachawi kuua watu nyumbani usiku na katika njia ya Kampala–Masaka-Mbarara Kwa ajili ya pesa. Pia watoto watano waliopatikana katika vijumba vya waganga wilayani masaka bila baadhi ya sehemu za shiriza mwili ni ukatili. Hata mume aliyesemwa kuwa aliuua mkewe aliyekuwa ametaraki muda wa nyuma kwa kusikia eti kapata mpenzi mwengine na wakaribia kufanya arusi nao ni ukatili.

Ushujaa. Ni hali ya kuwa na moyo thabiti, kuwa hodari, jasiri na kuwa na ujizi wa ushakii. Mtafiti katika Riwaya ya vipuli vya figo alipata wahusika wengi walioonyesha vtendo vya kishujaa kwa wenzao. Wawindaji wake Matoga wakiwateka watu nyara kadhaa baada ya kuwamiminia nusukaputi mara nyingi bila kuonwa na wakazi wa mjini Daluta ni jambo la kishujaa. Inspekta Poponde na Askari wenzake kama Ramadhani na Salum kuwashika wahalifu wa maisha ya wakazi wa mji Daluta nalo ni tendo la ushujaa Riwayani. Mtafiti

alipokuwa utafitini aligundua kuwa katika jamii ya utafiti pia kulikuwa na watu waliotenda ushujaa. Mtafiti alipata habari kuwa vijana wezi katika kijiji cha Bukomansibi waligonga mlango na kuua mwenye duka na watu wawili nyumbani mwa tajiri moja wakiwaomba pesa. Pia askari polisi wilayani Masaka wameonyesha usujaa katika upelelezi wao. Askari wakiongozwa na Askari mkuu wa nchi Uganda Kare Kaihura wamegundua baadhi ya wauaji na kuwapeleka gerezani.

Ufisadi. Ufisadi ni maovu au uharibifu utendwao ya mtu kutumia kitu kwake binafsi au kukipendekezea jamaa zake pekee badala ya kutumiwa na uma. *Emmanuel Mbogo* alioyesha ufisadi Riwayani vipuli vya figo kupatia kwa wahusika kadhaa, Matoga aliuza dawa za serikali na kuzitumia katika zahanati yake ya mtoni kliniki, dawa ambazo zingetumiwa bure na aria katia hospitali za uma kama Lumumba. Banko mkuu wa bandari katika uwanja wa ndege alipewa hongo wa silingi Elfu sitini ili kuruhusu Dkt Matoga kuingiza nchini vifaa vya kutumia katika hospitali yake mtoni kliniki. Jambo hili lilikosesha serikali ushuru wa kuigiza vifaa hivyo na hata kusaidia kwendeleza mauaji ya watu ili biashara ya mioyo na figo iendelea. Mwanasheria aliyesaidia Matoga kushinda kesi iliyomstakiwa ya wizi wa dawa alilipwa pesa nyingi na Dkt Matoga. Mkuu wa magereza Maja kauza maiti kwa Matoga na hata mzee Magamba aliuza wafu kwa Matoga. Uatfitini, mtafiti aligundua kuwa wanajeshi na Askari polisi hupewa hongo na wananchi wauaji ili wawapatia bunduki na nusukupata kutumia kuua watu.

Pia wahojiwa walieleza kuwa kesi zinapopelekwa mahakamani washitakiwa huachiwa huru baada ya kutoa kitu kidogo katika vituo vya polisi. Wahajiwa kutoka kijiji cha Mateete walieleza kuwa hata watu ambao wange pona yaani wale ambao huwa wamekatwa katwe miili na vipanga lakini wajambazi wakawaacha kabla ya kukata roho, wanapopelekwa hospitalini wilayani Masaka, wanaambiwa dawa hazipo, na huelekezwa kutembelea hospitali za kibinafsi ambazo huanzishwa na wakuu wa mahospitali ya umma. Jambo hili lilionyesha mtafiti kuwa madaktari hutumia dawa za umma katika hospitali zao za kipinafsi.

Ushirikina; Hii ni hali au tabia ya kuamini mambo ya uchawi, mizimu na mambo ya kiajabu. Riwayani, *Emmamuel Mbogo* aliandika kuwa mganga makolokoza alikuwa akifarikisha

watu na kuwenda kuwatumikisha kulima katika mashamba yake naya matajiri wengine. Pia mganga huyu alimpatia dawa Dkt Matoga ya kutilia wawindaji wake katika vyakula ili kuwapumbuwaza kutotobao siri ya biashara yake haramu. Agnita pia alitumia uganga kuhifathi Matoga kimapenzi, jambo ambalo lilimfanya Matoga kuwa akilala kwa Agnita kila akitoka mipangoni yake ya kurekebisha zahanati yake ya mtoni kliniki na kutolala kwake nyumbani mabatini au moonlight kwa mkewe ma Angelaambaye angemkataza mumewe shughuli za biashara hii haramu ya figo na mioyo. Utafiti wilayani Masaka uliaonyesha kuwa ushirikina umetetaza maisha ya watu wengi mkaoni. Wale watoto waliopatikana katika vijumba vya waganga wakiwa hawana baadhi ya sehemu za miili yao ni ishara ya watu kuuliwa kiushirikina.

Utenganzo. Huku ni kutokeapo kwa kizuizi kati ya watu waliokuwa wakiishi pamoja na kuanza kuwa mbali na mwingine.Umbali huu unaweza kuwa wa kijeografia yaani eneo kati ya watu kuwa mbali, kifikira yaani watu kuendelea kufikiri kwa mpango sawa ilihali watu hao waweza kuwa mbali, pia, kifikira watu weza kujitenga na mambo Fulani. *Emmamuel Mbogo* alionyesha mtafiti utengeno uliotokea katika jamii ya Riwayani. Matoga alitengana na dunia baada ya kufia ajalini. Matoga alitegana na dunia baada ya kuenda jongomeo. Dkt Matoga alitengana na kazi ya uwaziri baada ya kupigwa kalamu. Biashara ya figo na mioyo ilikuwa na shughuli nyingi sana na kumfanya Matoga kutengana na Jukumu lake kwa familia yake, jambo ambalo lilifanya watotowe kama kibao kutengana na familia yake na kuenda Dubai kucheza mpira wa kulipwa. Pia Jasho babake Magamba alitengana na aila yake baada ya kufa.

Hivyo mtafiti aligundua kuwa yasomwevyo Riwayani ni sawa na yatendwayo kuitengano jamiini Masaka. Watu wanaouliwa na wajambazi wenye bunduki, visu, "vijambia" yaani vipanga na hata wafiao ajalini katika barabara ya kampala-Masaka-Mbarara. Na wale walioouliwa na wachwi, wote walitengana na dunia.

Vifo. Vifo ni hali ya kuondokwa roho, yaani kusema buriani kwa ulimwengu au kufariki dunia. Mtafiti aliposoma kazi ya *Emmanuel Mbogo* aligundua kuwa wahusika wengi walikufa Riwayani, Matoga alifariki dunia ajalini usiku ule alipokimbizwa na polisi, gari lake likagonga sanamu ya uhuru mjijini Dalute na kubingilibingilika akapoteza maisha

mapafu, moyo na figo vikichunguza nje ya mwili wake. Riwayani kulikuwa walewamalaya waliotekwa nyara na wawidaji wake Matoga pamoja akisema anasafisha mji. Hata wazazi wake mgamba walikufa.

Utafiti wilayani Masaka ulionyesha kuwa hata wakazi wengi jamiini humo waneaga dunia. Wahojiwa kijijini Kyabakuza welieleza kuwa wananchi wa Masaka wameuawa kwa kukutumia vifaa kama bunduki, visu na hata wengine ajalini.

Hiimisho.

Ni dhahirri kuwa maudahui ya juu yote yalithiibitisha vifo vya mauaji ndiposa *Emmanuel Mbogo*akaandika kitabu chake "Vipuli Vya Figo" ambapo figo hupatikana na kuzitumia katika biashara ni sharti mauaji yatendeke. Pia katika hali halisi ya wakazi wa wilaya ya Masaka mauaji yametendwa yakiendelezwa na maudhui kama ukatili, ushujaa, ushirikina, utengano, vifo kamailivyo katika riwaya ya vipuili vya figo.

SURA YA TANO

MUHTASARI, HITIMISHO NA MAPENDEKEZA.

5.0 Utangulizi

Katika sura hii mtafiti alishughulikia na muhtasari, hitimisho na mapendekezo ya utafiti wake. Lengo kuu la mtafiti lilikuwa uchunguzi linganishi wa vifo vya mauaji katika riwaya ya Vipuli vya Figo na vile vilivyojitokeza jamiini uganda mintarafu wilayani Masaka.

5.1 Muhtasari

Utafiti ulifanyiwa vijijini Kitovu(K), Mateete(M), Bukomansimbi(B), Kyabakuza(Ky), NsambaA(N), wilayani Masaka na iliguduliwa kuwa jamii ya riwayani ni sawa na vijiji vya utafiti kimauaji ya watu.

Data iliyokusanywa ilithibitisha kuwa vyanzo vya vifo vya mauaji riwayani ni sawa na vyanzo vya mauwaji vijijini vya utafiti kama vile utawala wa Kiimra, ukosefu wa ajira kwa wanajamii, tamaa ya pesa, tabia ya ukatili, ghasia za siasa, usaliti kama wakimapenzi, ulipizaji kisasa, ajali, ufisadi, wizi, ushirikina, na khadharika.

Hali kadhalika taarifa ambayo mtafiti alikusanya uwajani ilibianisha kuwa watu wenyeumri wa miaka kati ya kumi na mitano hadi thelathini na mitano ndio wanaoshiriki kwa kiasi kikubwa katika mziki wa kisasa wa kiganda na usomaji wa vitabu vya fasihi mkiwemo Kiswahili

Aidha data iliyokusanywa ilithibitisha kuwa wahojiwa wengi waliwahi kuathiriwa na hali ya vifo vya mauwaji kwa kupoteza jamaa zao na wengine kujeruhiwa na kuumia. Utafiti pia ulivumbua kuwa suluhisho kwa vifo vya mauaji ni jambo muhimu ili dawa ipatikane kwa wakazi mkoani Masaka. Hili laweza kuwezekana kupitia kwa watu kama vile viogozi, polisi, serikali, vyama visivyo vya serikali na watu wengi wafanyao utafiti. Mtafiti aliposhirikiana na wakazi aligundua kuwa vipegele kama majina, nyimbo, methali, misemo na vitendawili pia husawiri vifo vya mauwaji jamiini Masaka

Uchunguzi huu ulithibitisha kuwa hali ya riwayani "Vipuli Vya Figo"na wilayani Masaka ni sawa. Hii ni kwa sababu wahusika wa jamii hizi mbili, vyanzo vya mauaji na mienendo ni sawa. Jambo linaloonyesha bayana kuwa fasihi ni kioo cha jamii halisi.

Zaidi ya hayo data kutoka uwanjani ilithitisha kuwa mauaji ni hali hatari na kwa ushahidi majina, nyimbo, misemo, na methali za wanajamii mkoani Masaka kwa kiasi kikubwa huzungumzia vifo vya mauawaji kukasifu hali hii.

Licha ya hayo, utafitini mtafiti aligundua kuwa wakazi wa Masaka wanajaribu kuongea Kiswahili kwa kuwa wengi ni wafanya biashara. Lakini kiswahili yao sio sanifu kwa sababababu ya kuathiriwa sana na kiganda. Wakazi wengi walipendelea kuogea Kiswahili ilihali wengine walisema kiswaili ni lugha ya wezi na wahuni.

5.2 Hitimisho

Matokeo ya utafiti yalionyesha kuwa vifo vya mauaji riwayani vipuli vya figo ni sawa na vile vinavyojitokeza wilayani Masaka. Mifano ya kuthihirisha hii halini pamoja na;

Umasikini na ukosefu wa ajira miongoni mwa wakazi wa Masaka vinavyowafanya wawe rahisi kushawishika na kununuliwa na matajri kuwatumikishwa kuua watu ni sawa na ukosefu wa ajira uliomfanya Dkt Matoga kuamua kuanzisha biashara haramu ya vipuli vya vigo na mioyo ili apate riziki baada ya kufutwa kazi yauwaziri. Pia Kipanga, Shipe, Nyau walikuwa rahisi wa kusawishwa na Dtr Matoga na Bwana Maja kwa kutokuwa na ajira baada ya kufunguliwa.

Ukatali kama tabia ya baadhi ya wakazi wa Masaka unaowafanya kuwa wabinafusi hadi kuua watu ili watajirike na kufurahia kuuawa watu kama Dkt Matoga aliepata utajiri kutokana na kushafirisha ugaibuni figo na mioyo ya watu. "Nitasafisha mji wa Daluta" Dkt Matoga alisema. Matoga akafikia kiasi cha kutoa figo moja ya Mgonjwa ili igalamie malipo yake ya matibabu kwa kuwa hakuwa na pesa tosha huyo mgonjwa. Nyau, Kipnga,na Shipe walitenda ukatili wa kua wakazi wa Mjini Daluta katika Mtoni Kliniki

Ushirikini jamiini Masaka uliothibitishwa na watoto watano waliopatikana katika vijumba vya wachawi katika nusu ya mwaka mmoja, wakiwa baadhi ya sehemu zao za siri za miili hawana kwa maiti zao, ni sawa na ushirikina wa Riwayani ambapo mzee Makolokoza alikuwa akiua watu na kuwapeleka kulima mashambani mwa watajiri na mwake. Wachezaji wa chui klabu, Kibao alimochezea mpira nao walifanya uchawi wa kumchinja kondoo huko kwa gwiji

Magamba kabla ya kuenda kucheza na Nigeria FC. Agnita mke wa pembeni wa Dkt Matoga alitumia uchawi kumhifadhi Mtoga kimapenzi

Upelelezi uliofanywa na Inspector Poponda na askari wenzake Riwayani juu ya vifo vya mauaji ni sawa na unaofanywa na IGP Kare Kaihura na askari wenzake wilayani Masaka.

Aidha utafitini, *majina* haya ya chini yalidhihilisha mauaji jamiini Masaka.
Ssedduvuto **maana** Mkamata watoto kuwanyonga au kuwauza.
Ssewajja Okwota **maana** Amekuwa taabu nyumbani.
Majambali **maana** Hujifanya kichaa na kuua.
Kawenkeno **maana** Haeleweki barabara.

Pia kuna*methali* iliyogunduliwa kuwa ilidhihirisha mauaji jamiini Masaka.
Buyisi bwomu nsega yebika **maana** Mtu kutembea mahali Fulani kekee yake na kuuliwa huko,baada ye ndege wakajulisha wakazi wakionekana wanakula maiti
Akakade okobujja kekatega amagwa mukubo **maana** Mwenye tabia mbaya ndiye hufikisha mabaya kwa wengine.
Ekisa kisa nenge essa **maana** Unayemhurumia hukulipa matanga.
Abataka nkwenge nowuwo akutta **maana** Majilani hawaamiki, na wako mwenyewe hukuua.

Mtafiti hata alisikia *misemo* iliyosawiri mauaji jamiini Masaka.
Okulumisa omuntu ekivu **maana** Kutumia bunduki kuua mtu.
Okuseenera**maana** Kukata roho.
Kuserengetta ekaganga **maana** Kufariki dunia.
Okuba embuyaga ezikunta **maana** kuaga bunia na roho za jamaa zikabaridika.
Okunywesa omuntu akawulula **maana** kunywisha mtu sumu

Mtafiti pia kishirikishi na wakazi wa masaka aligundua kuwa baadhi ya *nyimbo* za waganda jamiini Masaka zilisawiri vifo vya mauaji.
Walumbe zaaya **na**Pawulo Kafeero.
Ettaka lino **na** Kazibwe Kapo.
Basi dunia **na** Busudde.

Omuyembe gwa Nakawuka **na** Walukaga.

Kimansa naku **na** Walukaga

5.3. Mapendekezo

Baada ya kuchunguza na kulinganisha vifo vya mauaji riwayani vipuli vya figo na mkoani Masaka kwa kutumia hojaji, mahojiano na mbinu shirikishi, mtafiti alibaini mapendekezo kwa idara ya polisi, wasomi wa viwango tofauti, wenyeviti wa vijiji vya utafiti, na kwa baadhi ya familia jamiini.

Haya mapendekezo ni kama yafuatayo.

Mapendekezo kwa idara ya polisi.

kulingana na wahojiwa wanne wa kijiji cha Kitovu,ni kwamba kuongezwe ukali kwenye sheria za kumiliki na kutumia silaha kama bunduki na bastora ili kuzuia uholela wa matumizi ya silaha hizi kuua watu. Wahojiwa walipendekeza kuwa hata kila baadaya ya kipindi kidogo wanajeshi na wapolisi wapandiwa mikutano na wakumbushwe sheria za ulinzi. Katika hoja hiyo mzee mmoja alipendekeza kuwa bunduki zipewazo wananchi kujilinda zipunguzwe.

Wahojiwa wa kijiji cha Kyabakuza walipendekeza kuwa idara ya polisi ipunguze muda wa watu kutembia usiku.

Pia wahojiwa wa kijijni Nsamba A walipendekeza kuwa idara ya polisi ichunguze vizuri wazo la "mayamba kumi" ambalo idara ya polisi inaelezea kuwa karibu litaanza kutumia kulinda watu na mali vyao. Kwa mjibu wao, hili lisipofanyiwa uchunguzi tosha laweza kuzaa madhara mengine badala ya kutuliza hali.Wakazi waliomba polisi kuwa iongeze ulinzi na upelelezi wao kwa ananchi.

Wanakijiji wa Mateete waliomba polisi kuacha kutunza vibaya wale ambao hujitolea kupasha polisi ujumbe wa waliyoona kesi za mauaji zikitendeka.

Wengine wahojiwa kutoka vijiji karibu vyote vya Utafiti walisihi polisi kuacha ufisadi na kula milungura.

Mapendekezo kwa serikali

Wahojiwa kumi wa kijiji cha Bukomansimbi Walipendekeza kuwa serikali ifanye juu chini kupunguza ukosefu wa ajira na umaskini hasa miongoni mwa vijana ambao hulipwa na watu kutenda mauaji.

Mwanamke mwalimu alipendekeza kuwa serikali iunde sheria kali inayowaza kupunguza ulaji wa milungura na askari polisi jambo ambalo hufanya wananchi kuchukua sheria mikononi na kuua wenzao wafanyao makosa Vijijini baadala ya kuwapeleka kwa polisi ambapo kitu kidoga hufanya kazi

Pia utafiti uligundua kuwa sheria inafaa kutiliwa ukali kwa watumiaji wa vinywaji vya kulevya na kwa waganga ambao huua watu.

Aidha mume kijijini Nsamba A, alipedekeza kuwa kesi za mauaji zikipelekwa mahakamani ziamuliwa kwenye muda kwa kuwa kesi icheleweshwayo hukataza wakosewa uhuru.

Mapedekezo kwa wenye viti vya vijiji na wanajamii

Kulingana na mume mmoja kati ya wahojiwa nane kijijini Kitovu "wenzangu tupunguze muda wa kutembeatembea usiku," kwa mjibu wake, kijiji chao kimepata mifano tosha kwani wakazi wengi wameuliwa njiani usiku.

Wahojiwa pia walijipendekezea kuwa gari yoyote ngeni au mtu yoyote mpya kijijini aripotiwe kwa mwenye kiti au cha polisi.

Mwenye kiti wa kijiji kimoja alipendekeza kuwa watu washirikiane na polisi na jeshi kuwapasha habari kamili kuhusu wauaji vijijini.

Mtafiti aligundua kuwa wenye familia hasa wanaweka watunze, waangalia na hata wachunge watoto wao vizuri. Ili wasiwapoteza kwa wezi wa watoto.

Wakazi wa mkao Masaka waliomba wenyeviti vijijini kupeleka ripoti za waganga kwa polisi kwa kuwa wamezidi matendo yao na kuua watu hasa watoto wenye bikira.

Mhojiwa Askari polisi mmoja alipendekeza kuwa wanajamii waache kuogopa kupasha habari kwa polisi, "sisi Askari tupo kwa sababu ya kulinda wananchina mali yao" askari alisema. Askari huyu aliogeza eti wanajamii ndio huficha wauaji kwa hivyo wanafaa kuripoti wauaji hao kwa polisi.

MALEJELEO.

1. Uganda. Administrative Units (Source: Uganda Bureau of Statistics). Geottive. Retrieved 18 June, 2013.
2. "Uganda; Adminisrative Division. Citypopulation, Da. Retrieved 5 November2016.
3. Manuel Mbogo (2012)Vipuli Vya Figo
4. Ludovick Joseph Rwezsaura(2013) "Mwili-Mmoja"
5. Dr. Ramathan Rursavasula (2013), "Betrayal With A Purpose
6. D Liti, Cherop, J Mungununti, L Chhorn-Aqauaculture Research, (2005) "Wiley Online Library".
7. Jf –Expert Member Dec (2005)
8. Jessica R.Smith (2014), Behaviour and Social Networking.

9.Masikini prof. kitila mkumba (2012), Ndio basi tene.

10.Jessia. R. Smith (2002). General Psychology. Behavior and Social networking, http/www.webspace. ship.ed/cybour/limbicssystem/html(26 july 2009)

VIAMBATISHO

A.Hojaji wa wahojiwa kwa wanakijiji

Jina langu ni BWEMA KENETH mwanafunzi wa kampala International University anayesoma shahada ya sanaa na elimu. Ninafanya utafiti kuhusu uchunguzi linganishi wa vifo vya mauaji katika riwaya ya vipuli vya figo na vile vinavyojitokeza wilayani Masaka. Kwa hivyo naomba kujibu maswali haya kwa moyo mkunjufu na majibu yako yatabaki kama siri kabisa

Ahsante Sana

1. a) Jina la kijiji.....

b) Jinsia.....

c) Una umri wa miaka mingapi?

(i)Miaka15-24 ☐ (ii)Miaka 25-34 ☐ (iii) Miaka 35-44 ☐ Miaka mingine ☐

2. a) Umewahi kusika au kuathiriwa na tendo la mauaji?

(i)Ndiyo(i☐ ana(iii) kiasi kid☐ ☐

b) Ikiwa jibu lako katika swali la (2a) hapo juu ni ndiyo, ni mauaji yanayosababishwa na vifaa gani?

(i)Silaha ☐ (ii) sumu ☐ (iii) usaliti ☐ (iv) unyongaji ☐ (v) dawa za kulevya ☐

(vi) Sababu nyinginez☐

c). Ikiwa jibu lako katika swali la (2b (i)) ni silaha, andika aina za silaha hizo.

(i)..... (ii)..... (iii)..... (iv)..... (v).....

Ikiwa jibu lako katika swali la 2b(vi) ni sababu nyinginezo,toa sababu hizo

(i).....(ii).....

(iii)..... (iv).....

3. a)Umeshawahi kusikiliza majina, nyimbo, methali , na misemo inayozungumza juu ya mauaji?

Ndiyo ☐ Hapana ☐ Kiasikidogo ☐

b)(i) Ikiwa jibu lako kwa nambari ya (3a) hapo juu ni ndiyo , ni majina, nyimbo, methali, na misemo ipi?

(b)(ii) Pia ni akina nani ambao wameuliwa?

.....
.....
.....

4. Ni nini chanzo cha mauaji katika kijiji chako?

.....
.....
.....

5(a) kuna uwezekano wowote wa kutatua shida hii?

(i) Ndiyo ☐ (ii) hapana ☐ (iii) kiasi kidogo ☐

5(b) Ikiwa jibu lako hapo juu 5a ni ndiyo, basi ni mbinuzipi zinazoweza kutumiwa kutatuwa shida hii?

.....
.....
.....

Ahsante sana

AA. Hojaji kwa mwenyekiti au mzee wa kijiji

Jina langu ni Bwema Keneth, mwanafunzi anayesoma shahada ya sanaa na Elimu katika chuo kikuu cha Kampala International University.

Ninafanya utafiti kuhusu uchunguzi linganishi wa vifo vya mauaji katika riwaya ya vipuli vya figo na vile vinayojitokeza jamiini Uganda mintarafu wilayani Masaka. Kwa hivyo na kuomba kama mtu muhimu kijijini humu kujibu maswali haya na moyo mkunjufu na majibu yako yatabaki kama siri kabisa.

Ahsante sana.

1.(a) Jini la kijiji.....

(b) Jinsia.....

(c) Una umri wa miaka mingapi.

115-24 ☐ 25-34 ☐ 35-44 45-na zaidi ☐

2(a) Idadi ya wakazi kijijini kulingana na ripoti ya kuhesabu(2014).....

(b) Ni namna ipi wakazi wengi wapatamo mahitaji yao.

(i) Ukilima☐ (ii) biashara ☐ (ii) waajiriwa wa serikali ☐ (iv) Njia nyinginezo ☐

(c) Ikiwa jibu lako katika(2b) ya juu ni (iv) andika njia hizo.

(i) ..... (ii) .....(iii).....(iv).....

3(a) je, kuna makabira Zaidi ya moja kijijini humu na hata wilayani Masaka?

(i) Ndiyo ☐ (ii) hapana☐(iii) Siyo mengi sana ☐

b) Ikiwa jibu lako katika 3(a) ya juu ni (i) au (iii) andika kabira lililo na wakazi wengi.

.....

c) Ni ipi hasa lugha ya kabira ya wakazi ambayo umetaja kataika 3 (b) ya juu?

.....

(d). Ni upi utamaduni wa wakazi wanaongea lugha ulioijibu katika (c) ya juu.?

.....

4 (a) Umewahi kupata ujumbe kuhusu idadi ya wakazi wilayani Masaka kulingana na jumla ya kuhesabu 2014? (i) Ndiyo ☐ (ii) Hapana ☐ (iii) Kiasi kidogo ☐

b) Ikiwa jibu lako katika 4 (a) ya juu ni ndiyo, andika nambari hiyo.....

5 (a) Umewahi kusikia hadithi yoyote inayohusu historia ya wilaya ya Masaka?

(i) Ndiyo ☐ (ii) Hapana ☐ (iii) Kiasi kidogo ☐

b) Ikiwa jibu lako katika 5(a) ya juu ni (i) fafanua historia hiyo;

.....

.....

.....

B. mwomgozo wa mahojiano kwa wanakijiji

Mimi ni Bwema Keneth mwanafunnzi wa chuo kikuu cha Kampala International University ninafanya utafiti kutimiza bahadhi ya mahitaji ya kuhitimu shahada ya sanaa na elimu. Kwa hivyo nawaomba ushirikiano wenu katika shughuli hii. Maoni yenu yatahifadhiwa kwa siri kabisa.

1 a) Jina la mjibu.....

b)Jina la kijiji.....

c)Umri wa mjibu au wajibu.....

(i) 15-24 ☐ (ii) 25-34(iii) ☐ ☐

d) Jinsia ya mjibu au wajibu

(i) Kiume ☐ (ii) Kike ☐

2. Je; umeshawahi kusikia au kuathiriwa na hali ya mauaji yoyote?

(i) Ndiyo(☐ na ☐ asikidogo ☐

3.Ni nini chanzo cha vifo vya mauaji katika kijiji chako?

.....

.....

.....

4.(a) Kuna uwezekano wowote wa kutatua shida hii?

(i)Ndiyo(i ☐ (ii ☐ idogo ☐

4(b) Ikiwa jibu lako hapo juu katika (4b) ni ndiyo, basi ni mbinu zipi zinazoweza kutumiwa kutatua shida hii?

.....

.....

.....

Ahsante sana

BB: Mwongozo wa mahojiano kwa askari polisi.

Jina langu ni Bwema Keneth mwanafunzi wa Kampala International University anayesoma shahada ya sanaa na Elimu. Ninafanya utafiti kuhusu uchunguzi linganishi wa vifo vya mauaji katika riwaya ya vipuli vya figo na vile vinavyojitokeza katika wilaya ya Masaka. Kwa hivyo naomba ushilikiano wenu/ wako katika shughuli hii, maoni yenu/yako yatahifadhiwaKwa siri kabisa.

1(a) Jina la mjibu?.....

b) Jinsia ya mjibu? (i) Kiume ☐ (ii) kike ☐

c) Jina la kituo cha polisi?.....

d) Cheo na nambari ya polisi ya mjibu.....

e) Umri wa mjibu au wajibu?.....

(i) 20-29 ☐ (ii) 30-30 ☐ 40-49 (iv ☐ na kuzidi ☐

2, (a) Je, umewahi kuripotiwa shida ya mauaji ya watu kwenye kituo cha polisi hiki?

(i)Ndiyo ☐ (ii) Hapana ☐ (iii) Hunauhakika ☐

b) Ikiwa jibu lako katika (2a) ya juu ni (ndiyo),

(i) Ni wapi watu wameuliwa?.....

.....

(ii) Ni nani na nani?.....

.....
.....

(iii) Wameuliwa na nani?.....

3. Ni nini chanzo cha mauaji ya watu katika mahali ambamo umetaja hapo juu?

.....
.....
.....
.....
.....

4 Ni hatua zipi zimechukuliwa na idara ya polisi tangu kusikia habari hizo za mauaji ya watu?

.....
.....
.....
.....
.....

5. Kama mlinzi wa watu na mali yao ni mbinu gani zinazoweza kutumiwa kutatua shida hii?

.....
.....
.....

C; MAJINA, NYIMBO,MISEMO, METHALI ZA WAKAZI WA MASAKA ZENYE KUTHIBITISHA MAUAJI

Katika jamii ya wakazi wa Masaka wana nyimbo methali, majina na misemo inayosawiri vifo vya mauaji katika jamii yao.

Hivi vifungo huthibitisha vifo vya mauaji kwani ni viwakilisho vya jamii. Katika jamii yoyote ile, matokeo na matendo pamoja na hali kamili huwasilishwa katika tamaduni. Tamaduni hizi hupitia kwa majina. Majina mengi ya kitamaduni hasa hasa ya wanamasaka huwa na ujumbe Fulani, ujumbe huu huenda husawiri hali ya jamii kama mauaji.

***Majina* wilayani Masaka yenye kusawiri vifo vya mauaji ni kama;**

Ssedduvuto **maana** Mkamata watoto kuwanyonga au kuwauza.
Ssewajja Okwota **maana** Amekuwa taabu nyumbani.
Majambali **maana** Hujifanya kichaa na kuua.
Kawenkeno **maana** Haeleweki barabara.

***Misemo* ni kama;**

Misemo aidha huwasilisha ujumbe Fulani katika jamii inamotumiwa, vifungo vya maneno hivi huwa na maana fiche na huwa katika lugha ya kitamaduni kwa jamii hiyo. Kwahivyo *misemo* ya wakazi wa Masaka husawiri vifo vya mauaji kama ifuatavyo.

Okulumisa omuntu ekivu **maana** Kutumia bunduki kuua mtu.
Okuseenera**maana** Kukata roho.
Kuserengetta ekaganga **maana** Kufariki dunia.
Okuba embuyaga ezikunta **maana** kuaga dunia na roho za jamaa zikabaridika.
Okunywesa omuntu akawulula **maana** kunywisha mtu sumu

Pia kwa kipengerle cha *Nyimbo*mauaji husawiriwa

Nyimbo hizi hubeba maana, kwa ajiri ya kuonya, kukuza utamaduni, kutengeneza, kukasifu hali katika jamii. Kwahivyo kuna Nyimbo zinazosawiri vifo vya mauaji mkaoni Masaka kama vile;

Walumbe zaaya **na** Pawulo Kafeero.
Ettaka lino **na** Kazibwe Kapo.
Basi dunia **na**Busudde.
Omuyembe gwa Nakawuka **na** Walukaga.
Kimansa naku **na** Walukaga.

Si hvyo tu bali kuna hata ***Methali*** zinazosawiri vifo vya mauaji kama;
Buyisi bwomu nsega yebika **maana** Mtu kutembea mahali Fulani kekee yake na kuuliwa huko,baada ye ndege wakajulisha wakazi wakionekana wanakula maiti
Akakade okobujja kekatega amagwa mukubo **maana** Mwenye tabia mbaya ndiye hufikisha mabaya kwa wengine.
Ekisa kisa nenge essa **maana** Unayemhurumia hukulipa matanga.
Abataka nkwenge nowuwo akutta **maana** Majilani hawaamiki, na wako mwenyewe hukuua.

D; PICHA ZILIZONASHWA WAKATI WA KUKUSHANYA DATA UWANJANI.

Wakazi wa Bukomansimbi walioeleza kuwa serikali inahitaji kufanya juu-chini kupunguza ukosefu wa ajira na umaskini hasa miongoni mwa vijana ambao hulipwa na watu kutenda mauaji.

Wahojiwa wanne kijijini Kitovu waliopendekeza kwamba kuongezwe ukali kwenye sheria za kumiliki na kutumia silaha kama bunduki na bastora ili kuzuia uholela wa matumizi ya silaha hizi kuua watu.

Mzee pia kijijini Kitovu aliyependekeza kuwa Bunduki na Bastora zipewazo wananchi kujilinda zipunguzwe.

Baadhi ya wahojiwa wa vijiji Nsamba A na Bukomansimbi walioeleza kuwa idara ya polisi ichunguze vilivyo wazo la 'Mayumba Kumi'' ambalo polisi inaeleza kuwa karibu litaanza kutumiwa kulinda watu na mali yao.